

บทที่ ๒

แนวคิดเกี่ยวกับโภคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับโภคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในประเด็น ตามที่ได้กำหนดไว้ใน กรอบของการศึกษา เกี่ยวกับ ความหมาย ประเภท ความสำคัญ ประโยชน์ และโทษของโภคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะได้นำเสนอไปตามลำดับดังนี้

๒.๑ ความหมายของโภคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา

๒.๑.๑ ความหมายโดยทั่วไป

โภคทรัพย์ (wealth) ในความหมายโดยทั่วไปที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ทรัพย์สิ่งของที่ใช้อุปโภคบริโภค^๑ และได้ให้ความหมายของทรัพย์ไว้ว่า “ทรัพย์ เป็นคำนาม หมายถึง เงินตรา, สมบัติพิสดาน ภาษาทางกฎหมาย หมายถึง วัตถุที่มีรูปร่าง ; โดยปริยาย หมายถึง สิ่งที่มีค่า อาจไม่มีรูปร่างก็ได้ เช่น มีปัญญาเป็นทรัพย์ อริยทรัพย์”^๒

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๗ บัญญัติว่า “ทรัพย์ หมายความว่า วัตถุที่มีรูปร่าง” และมาตรา ๑๓๘ บัญญัติว่า “ทรัพย์สิน หมายรวมทั้งทรัพย์และวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคา และอาจถือเอาได้”^๓

เพื่อให้เข้าใจความหมายของคำว่า ทรัพย์และทรัพย์สิน จำเป็นต้องพิจารณา มาตรา ๑๓๗ และมาตรา ๑๓๘ ประกอบกัน กล่าวคือ คำว่า “ทรัพย์” นอกจากจะหมายถึง วัตถุที่มีรูปร่างแล้ว ยังต้องเป็นวัตถุที่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้ด้วย ส่วนคำว่า “ทรัพย์สิน” หมายถึง วัตถุที่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้ประการหนึ่ง และยังหมายถึง วัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้ อีกประการหนึ่ง จะเห็นได้ว่าในเมื่อทรัพย์เป็นทรัพย์สินส่วนหนึ่งทรัพย์ จึงต้องเป็นวัตถุที่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาได้และถือเอาได้เช่นเดียวกัน

คำว่า “มีรูปร่าง” หมายถึง สิ่งที่มีมองเห็นได้ด้วยตาจับต้องสัมผัส^๔ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ บ้าน เรือยนต์ คำว่า “ไม่มีรูปร่าง” หมายถึง สิ่งที่มีมองไม่เห็นด้วยตา จับต้องสัมผัสไม่ได้เช่น พลังงานปรมาณู, แก๊ส, พลังแห่งธรรมชาติ และยังได้แก่ สิทธิต่างๆ เกี่ยวกับทรัพย์ เช่น กรรมสิทธิ์, ลิขสิทธิ์, สิทธิบัตร

คำว่า “อาจถือเอาได้” หมายถึง เพียงแต่อาจถือเอาได้เท่านั้นมิใช่การเข้าห้วงกันไว้เพื่อตนเอง ไม่จำเป็นต้องยึดถือจับต้องได้จริงจัง เช่น รังนกในถ้ำ เมื่อผู้นั้นได้สัมปทานจากรัฐบาล ย่อมมีอำนาจเข้าครอบครองถ้ำ แสดงอาการหวงรังนก ก็เรียกได้ว่า อาจถือเอาได้หรือสิทธิ บางอย่างแม้จะจับต้องมิได้

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๘๒๗.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐๓.

^๓ น้ำแท้ มีบุญสร้าง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กรุงเทพมหานคร ภูมิบัณฑิต, ๒๕๔๗, หน้า ๖๔.

แต่ก็ยังอยู่ในลักษณะที่จะยึดถือหวงแหนไว้เพื่อตนเองได้ เซลล์สิทธิ์, สิทธิในการเช่า กระแสไฟฟ้า เป็นต้น สิ่งสำคัญที่ต้องเน้นก็คือ ไม่ว่าจะป็นวัตถุที่มีรูปร่างหรือไม่ก็ตาม จะเป็นทรัพย์สินได้ก็ต่อเมื่อ "อาจมีราคาและอาจถือเอาได้" ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่ถือเป็น ทรัพย์สิน เช่นมนุษย์เรา แม้จะมีรูปร่างแต่ก็ไม่มีราคาซื้อขายกันได้ ฉะนั้น มนุษย์จึงไม่ใช่ทรัพย์สิน เมื่อมนุษย์ไม่ใช่ทรัพย์สิน ย่อมไม่ใช่ทรัพย์สินด้วย แต่หากได้มีการแยกอวัยวะออกมาเป็นส่วนๆ จากร่างกาย เช่น เส้นผมหากได้ตัดไปขาย ดวงตาที่บุคคลขายหรืออุทิศแก่โรงพยาบาล ดังนั้นย่อมมีราคาและถือเอาได้จึงเป็นทรัพย์สินได้^๕

จากที่กล่าวสรุปได้ว่า โภคทรัพย์ หมายถึง ทรัพย์สินของที่ใช้อุปโภคบริโภค ในทางกฎหมายนิยมใช้คำว่า "ทรัพย์สิน" ซึ่งหมายถึง วัตถุที่มีรูปร่าง มีราคา จับต้องได้ เช่น เงิน ทอง บ้านเรือน รถ สัตว์ อวัยวะของคน เป็นต้น เรียกว่า ทรัพย์สินหรือทรัพย์สินสมบัติ และวัตถุที่ไม่มีรูปร่าง เช่น กระแสไฟฟ้า พลังงานต่างๆ ภูมิปัญญา เป็นต้น และหมายรวมถึง อริยทรัพย์ด้วย

๒.๑.๒ ความหมายในทางพระพุทธศาสนา

คำว่า "โภคทรัพย์" ในพระไตรปิฎกมีปรากฏอยู่หลายแห่ง ดังเช่น ในพระวินัยปิฎก ปาราชิกกัณฑ์ กรณีมารดาบิดาของสุทินกลั่นทบุตรไม่อนุญาตให้ลูกบวช กล่าวว่า "...ลูกขึ้นเกิด ลูกสุทิน จงกิน จงดื่ม จงรื่นริง จงพอใจกิน ดื่ม รื่นริง ใช้สอยโภคทรัพย์ทำบุญเกิด ถึงอย่างไร พ่อแม่ก็จะไม่อนุญาตให้ลูกบวชแน่"^๖ ดังนั้น โภคทรัพย์ จึงหมายถึง ทรัพย์สินหรือสิ่งที่มีไว้ใช้สอยเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นทั้งทางกายและใจ เป็นทรัพย์สินสมบัติที่ทำให้ผู้ครอบครองมีความปลื้มใจ พอใจ เพราะสามารถใช้สอยได้ในสิ่งที่ตนปรารถนา ไม่ ว่าจะจะเป็นไปเพื่อการ บริโภคในชีวิตประจำวันหรือเพื่อการ สนับสนุนในการสร้าง ทรัพย์ภายในให้มีขึ้นก็ตาม

บางแห่ง คำว่า "โภคทรัพย์" ได้แสดงถึงความสำคัญของโภคทรัพย์ที่ต้องแสวงหา และใช้สอยให้ชีวิตได้ออยู่อย่างสุขสบาย ดังเช่น บุตรของตระกูลเก่าแก่คนหนึ่ง เป็นคนบอบบาง มีหมู่ญาติในตระกูลสิ้นไป เขามีความคิดว่า "เราเป็นคนบอบบาง ไม่สามารถจะหาโภคทรัพย์ที่ยังไม่มี หรือจะทำโภคทรัพย์ที่มีอยู่ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ ด้วยวิธีใดหนอ เราจะอยู่สุขสบาย และไม่ลำบาก"^๗ อธิบายได้ว่า โภคทรัพย์ หมายถึง สิ่งที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตให้ได้รับความสะดวกสบาย เป็นความสุขแก่ผู้แสวงหา มาไว้ครอบครอง ผู้มีฐานะมั่นคงหรือที่เรียกว่า "คนร่ำรวย" ย่อมมีชีวิตที่ไม่ลำบาก สามารถหาความ สะดวกสบายให้กับชีวิตได้มากกว่าผู้ขัดสนทรัพย์ ตัวอย่างเช่น มารดาของพระสุทินกล่าวว่า "ลูกสุทิน ตระกูลเรานี้มั่งคั่งมีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีเงินมีทองมาก มีเครื่องประดับมาก มีทรัพย์และข้าวเปลือก ท่านควรกลับมาเป็นคฤหัสถ์จะได้ใช้สอยทรัพย์สินสมบัติและทำบุญ มาเกิดลูกสุทิน กลับเป็น คฤหัสถ์เกิดจะได้ใช้สอยทรัพย์สินสมบัติและทำบุญ"^๘

^๕ ในอดีตสามารถซื้อขายมนุษย์ไว้เป็นทาส เสมือนเป็นสินค้า หลังการเลิกทาสจึงได้ตราเป็นกฎหมายใน มาตรา ๓๑๒ ห้ามไม่ให้มีการจำหน่าย หรือซื้อขายคนเป็นทาส

^๖ บทความนํารู "เรื่องความหมายของทรัพย์สินและทรัพย์สิน (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://guru.thaibizcenter.com> (๒๐ เมษายน ๒๕๕๕).

^๗ วิ.ม. (ไทย) ๑/๒๘/๑๘ - ๑๙.

^๘ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๐/๑๗๔.

^๙ วิ.ม. (ไทย) ๑/๓๕/๒๓.

ในปณามิตกถา พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายอนุญาตให้ภิกษุผู้ให้อุปสมบทบวชนิสสัย คือ

๑. บรรพชาอาศัยโภชนะ คือ คำข้าวที่พึงได้ด้วยปัสถ์แข็ง เธอพึงทำอุตสาหะในโภชนะ คือ คำข้าวที่พึงได้ ด้วยปัสถ์แข็งนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ สังฆัตถุเทศมัตถ์ นิมนตมัตถ์ สลากมัตถ์ ปักขิกมัตถ์ อุโปสถิกมัตถ์ ปาฏิปติกมัตถ์

๒. บรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล เธอพึงทำอุตสาหะในผ้าบังสุกุลนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าฝ่ม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปานผ้าเจือกัน

๓. บรรพชาอาศัยเสนาสนะคือ คางไม้ เธอพึงทำอุตสาหะในเสนาสนะคือ คางไม้จนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาทเรือนโล้น ถ้ำ

๔. บรรพชาอาศัยยา คือ น้ำมูตรเน่า เธอพึงทำอุตสาหะในยา คือ น้ำมูตรเน่าจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย

จากพุทธพจน์ข้างต้น อธิบายได้ว่า นิสสัย ๔ ที่ทรงอนุญาตได้แก่ ปัจจย ๔ เป็นปัจจยชั้นพื้นฐานที่ทำให้ชีวิตทั้งหลายดำเนินไป สำหรับบรรพชิตมี จีวร (เครื่องนุ่งห่ม) บิณฑบาต (อาหาร) เสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) และคิลานปัจจยเภสัชบริวาร (ยารักษาโรค) ซึ่งปัจจย ๔ ของบรรพชิตมีความแตกต่างจากของคฤหัสถ์บ้างในบางส่วน เช่น อาหาร ภิกษุบริโภคเพื่อความจำเป็นไปได้ของอรรถภาพ ไม่ให้ลำบากกาย เพื่อการอนุเคราะห์แก่การประ พุติพรหมจรรย์ ส่วนคฤหัสถ์นั้นสามารถบริโภคได้ตลอดเวลาที่ต้องการ และยังสามารถสะสมได้ตามความปรารถนา

นอกจากนี้ในสิกขาบทวิภังค์ พระพุทธเจ้าได้อธิบายความหมายในตอนหนึ่งว่า “ที่ชื่อว่า ทอง พระองค์ตรัสหมายถึงวัตถุที่มีสัจจะพระฉวีของพระศาสดาที่ชื่อว่า เงิน ได้แก่ กหาปณะ มาสกที่ทำด้วยโลหะ มาสกที่ทำด้วยไม้มาสกที่ทำด้วยครั้ง ที่ใช้เป็นอัตราสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน”^{๑๐} ดังนั้น ทอง และเงิน จึงเป็นอีกความหมายหนึ่งของโภคทรัพย์ ที่ถูกกำหนดให้เป็นสิ่งมีค่า หรือเป็น สิ่งสมมติที่มีไว้ใช้ แลกเปลี่ยนหรือซื้อขายกัน เพื่อให้ได้สิ่งที่เป็นปัจจยชั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ปัจจย ๔ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ที่สร้างความสะดวกสบายกับชีวิต

ส่วนในพระสูตรตันตปิฎก คำว่า “โภคทรัพย์” มีอยู่หลายพระสูตรเช่นกัน ดังในสังคาลสูตร^{๑๑} พระพุทธเจ้าตรัสดังนี้

บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีล

ย่อมสว่างโชติช่วงดังดวงไฟ

เมื่อบุคคลสะสมโภคทรัพย์อยู่ดังตัวผึ้งสร้างรัง

โภคทรัพย์ของเขาก็ก่อเพิ่มพูนขึ้น

ดุจจอมปลวกที่ตัวปลวกก่อขึ้นฉนั้น

คฤหัสถ์ในตระกูล ผู้สามารถ

ครั้งรวบรวมโภคทรัพย์ได้อย่างนี้แล้ว

พึงแบ่งโภคทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน

^๙ วิ.ม. (ไทย) ๔/๗๓/๑๐๑ - ๑๐๒.

^{๑๐} วิ.ม.หา. (ไทย) ๒/๕๘๔/๑๐๘.

^{๑๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๒ - ๒๗๔/๑๘๘/๒๑๘.

คือส่วนหนึ่งใช้สอย ๒ ส่วนใช้ประกอบการงาน

ส่วนที่ ๔ เก็บไว้ด้วยหมายใจว่าจะใช้ในยามมีอันตราย

จึงผูกมิตรไว้ได้^{๑๒}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้น อธิบายได้ว่า โภคทรัพย์ หมายถึง ทรัพย์สมบัติที่ผู้มีปัญญาแสวงหามาได้ด้วยความชอบธรรม มีความขยันหมั่นเพียร อดทน เก็บรักษาและจัดแบ่งทรัพย์ไว้เพื่อใช้สอยออกเป็น ๔ ส่วน คือ ใช้สอยเพื่อเลี้ยงชีวิตตนเองและครอบครัว ๑ ส่วน อีก ๒ ส่วนใช้สอยเพื่อประกอบกิจการงาน และอีก ๑ ส่วนใช้สอยเพื่อคุ้มครองป้องกันตนยามมีภัย สงเคราะห์ญาติและทำบุญสร้างกุศล ซึ่งเป็นการใช้สอยที่สามารถผูกมิตรไว้ได้ โภคทรัพย์หรือทรัพย์สมบัติที่ได้ครอบครอง จึงเป็นสิ่งที่มิได้เพื่อใช้สอยอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตทั้งแก่ตนและบุคคลอื่นให้ได้รับความสุข

นอกจากนี้ ในลักขณสูตร^{๑๓} พระพุทธเจ้าตรัสว่า “...เมื่อเป็นพระราชาจะทรงเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีอุปกรณ์น่าปลื้มใจมาก มีทรัพย์และข้าวเปลือกมาก มีพระคลังเต็มบริบูรณ์ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดัง กล่าวมานี้ ฯลฯ ”^{๑๔} ดังนั้น การเป็นพระราชาย่อมได้สิ่งเหล่านี้ คือ ทองและเงิน รวมทั้งข้าวเปลือกมาก ทรัพย์สมบัติมีพระคลัง โภคทรัพย์จึงหมายถึง ทรัพย์สมบัติที่นำมาซึ่งความปลื้มใจ ความพอใจ ยินดีในทรัพย์ที่ได้ครอบครอง

คำว่า โภคทรัพย์ ยังหมายถึง ทรัพย์ภายนอก เพราะเป็นทรัพย์สินที่เป็นวัตถุภายนอก ดังที่มีปรากฏในขุททกนิกายชาดก เรื่องพระเวสสันดรชาดก ครั้งนั้น พระเวสสันดรตรัสว่า “เราจะให้หทัยให้จักษุ เงิน ทอง แก้วมุกดา แก้วไพฑูรย์ หรือแก้วมณี ซึ่งเป็นทรัพย์ภายนอกของเราที่จะเป็นไรไป”^{๑๕} ดังนั้น โภคทรัพย์ คือ ทรัพย์ภายนอกเป็นวัตถุที่มีค่า เช่น เงิน ทอง เครื่องประดับ เป็นต้น และยังหมายถึง อวัยวะที่แยกออกเป็นส่วนๆ ของร่างกาย เช่น หัวใจ ดวงตา เป็นต้น

ในคัมภีร์อภิธานวรรณนา คำว่า “โภคะ” หมายถึง การบริโภคะ และคำว่า “ธนะ” หมายถึง ทรัพย์สิน^{๑๖} โภคทรัพย์ จึงหมายถึง ทรัพย์สินที่ใช้บริโภคะ หรือหมายถึง ทรัพย์สิ่งของที่ใช้อุปโภคบริโภค^{๑๗} โดย “โภคะ” นั้น คือ ความพร้อมด้วยทรัพย์สมบัติและอุปกรณ์ต่างๆ อันอำนวยความสะดวกความสะดวกสบาย^{๑๘}

นอกจากนี้ ตามรูปศัพท์นั้น คำว่า “ทรัพย์” มาจากคำภาษาบาลีว่า ทัพพะ จากภาษาสันสกฤตว่า ทุรย โดยแปลงตัว ว เป็น พ จึงเป็น ทรัพย์ะ เป็นคำนามหมายถึง สิ่งของต่างๆ, เงิน, สมบัติต่างๆ ภาษาไทยหมายเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีค่า^{๑๙} ซึ่งในอานนยสูตร ได้ใช้คำว่า ทรัพย์

^{๑๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๕/๒๑๑ - ๒๑๒.

^{๑๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๘ - ๒๔๑/๑๕๕ - ๑๙๘.

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๒/๑๘๑.

^{๑๕} ขุ.ชา.ม. (ไทย) ๒๘/๑๗๐๓/๔๕๕.

^{๑๖} พระมหาสมปอง มุทิไธมภิธานวรรณนาพิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานครบริษัทประยูรวงศ์พรินทร์ตั้งจำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๙๙๖.

^{๑๗} ราชบัณฑิตยสถานพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หน้า ๘๒๗

^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรินทร์ตั้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๙.

^{๑๙} เปลื้อง ณ นคร, พจนานุกรม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐๗.

สื่อความหมายว่า เป็นโภคทรัพย์ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับอนาถปิณฑิกคหบดีว่า “คหบดี สุข ๔ ประการ นี้คุณหัสผู้บริโภคมั่งพึงได้รับตามกาล ตามสมัย สุข ๔ ประการ คือ ๑. อตฺถิสุข (สุขเกิดจากความมั่งคั่ง) ๒. โภคสุข (สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์.....”^{๒๐}

จะเห็นได้ว่า ความหมายของโภคทรัพย์ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกให้ชีวิตดำเนินไป เช่น ปัจจัย ๔ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และทรัพย์สมบัติต่างๆ เป็นสิ่งมีค่า เป็นวัตถุมีรูปร่าง เช่น แก้ว แหวน เงินทอง ข้าวเปลือก เป็นต้น และรวมถึงอวัยวะที่แยกออกเป็น ส่วนๆ ของร่างกาย เป็นทรัพย์ทางโลกที่ใช้สอยกัน เป็นสิ่งสมมติที่บุคคลพึงบริโภคใช้สอย ทำนุบำรุงร่างกายให้ได้รับความสะดวกสบาย สร้างความสุขให้แก่ ผู้ครอบครอง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นโลกียทรัพย์ คือ เป็นทรัพย์ของฝ่ายโลกที่ใช้สอยกัน และอาจทำให้เกิดการยึดติดลุ่มหลง เพราะมีความยินดี พอใจ ปลื้มใจในทรัพย์สมบัตินั้น และในบางแห่งอาจใช้คำว่า “ทรัพย์” ซึ่งหมายถึง “โภคทรัพย์”

กล่าวโดยสรุป ในความหมายของโภคทรัพย์โดยทั่วไปจะหมายถึง ทรัพย์สิ่งของที่ใช้อุปโภคบริโภคให้ได้รับความสะดวกสบาย ซึ่งในทางกฎหมายจะใช้คำว่า “ทรัพย์” เป็นสิ่งมีค่าทั้งที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง ได้แก่ ทรัพย์สินหรือทรัพย์สมบัติที่มีไว้ใช้สอย เรียกว่า ทรัพย์ภายนอก และหมายรวมถึงทรัพย์ภายในที่เรียกว่า อริยทรัพย์ สำหรับในทางพระพุทธศาสนาว่า “โภคทรัพย์” หมายถึง ทรัพย์ภายนอกเท่านั้น คือ ทรัพย์สมบัติ หรือทรัพย์สิน เป็นสิ่งมีค่า เป็นวัตถุที่มีรูปร่าง สามารถจับต้องได้ เป็นโลกีย ทรัพย์ หรือทรัพย์ ทางโลกที่มี ไว้ใช้สอย อำนวยประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตให้เป็นไปอย่างสะดวกสบาย ซึ่งบางแห่งอาจใช้คำว่า “ทรัพย์” สื่อแทนความหมายของโภคทรัพย์

๒.๒ ประเภทของโภคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา

ประเภทของโภคทรัพย์ในพระพุทธศาสนามีปรากฏในพระไตรปิฎก ดังเช่นในนิกายหินยาน^{๒๑} ว่าด้วยการฝังขุมทรัพย์ พระพุทธเจ้าตรัสพระคาถาแก่ภิกษุมณีคนหนึ่งในกรุงสาวัตถีดังนี้

คนเราฝังขุมทรัพย์ไว้ในโลก ก็เพื่อจุดประสงค์นี้ คือ
 เพื่อให้พ้นจากราชภัยที่คอยคุกคาม
 เพื่อให้พ้นจากโจรภัยที่คอยเบียดเบียน
 เพื่อเก็บไว้ใช้หนี้ก็มี เพื่อเก็บไว้ใช้ในยามเกิดทุกข์ภัย
 หรือเพื่อใช้ในเวลามีภัยอันตรายต่างๆ^{๒๒}

จากพุทธพจน์ดังกล่าว นิธิ หมายถึง ขุมทรัพย์ คือ โภคทรัพย์หรือทรัพย์สมบัติที่พึงเก็บไว้รักษาไว้ หรือฝังไว้ เพื่อป้องกันภัยที่จะเกิดขึ้นหรือเพื่อนำมาใช้จ่ายในคราวจำเป็น ซึ่งขุมทรัพย์ดังกล่าวมี ๔ ประเภทคือ

๑. ถาวรนิธิ คือ ขุมทรัพย์ถาวร เช่น ที่ดิน ที่นา ที่สวน เงินและทอง
๒. ชังคมนิธิ คือ ขุมทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้ เช่น ทาสชาย ทาสหญิง ช้าง ม้า โค กระบือ แกะ ไก่ สุกร เป็นต้น

^{๒๐} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕ - ๑๐๗.

^{๒๑} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๑ - ๑๖/๑๗ - ๒๐.

^{๒๒} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๒/๑๗.

๓. อังคสมณินิ คือ ขุมทรัพย์ติดตัว เช่น วิชาความรู้ ศิลปวิทยา เป็นต้น

๔. อนุคามิกนิธิ คือ ขุมทรัพย์ตามตัวทางคุณธรรม ได้แก่ บุญกุศล ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา เป็นต้น ในที่นี้หมายถึงขุมทรัพย์ถาวร^{๒๓}

จากที่กล่าวถึง ขุมทรัพย์ ทั้ง ๔ ประเภทข้างต้น นั้น ลำดับที่ ๑ และ ๒ เป็นทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณครอง และมีวิญญาณครอง ส่วนในลำดับที่ ๓ และ ๔ นั้น จัดเป็นประเภทของทรัพย์ที่ไม่มีรูปร่าง และไม่อาจประเมินตีราคาได้ เพราะเป็นทรัพย์ที่มีค่าเหนือกว่าวัตถุใดๆ สามารถทำให้มนุษย์ได้รับความสมปรารถนาในทุกด้าน มีชีวิตที่สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติหรือโภคทรัพย์ในโลกปัจจุบัน และเป็นต้นทุนชีวิตที่จะคอยส่งผลไปยังโลกหน้าได้อีกด้วย

นอกจากนี้ ทรัพย์ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์วิภังคัมบรมเข้าได้ ๒ ประเภท ซึ่งพอสรุปเป็นประเภทของโภคทรัพย์ได้ดังนี้

๑) สวิญญานกะ หรือสังหาริมทรัพย์ หมายถึง ทรัพย์เคลื่อนที่ได้ หรือเป็นทรัพย์ที่มีวิญญาณครอง มีชีวิต ได้แก่ สัตว์ต่างชนิดเป็นต้นว่าปศุสัตว์ เช่น แพะ แกะ สุกร และสัตว์พาหนะ เช่น ช้าง ม้า โค กระบือ เป็นต้น

๒) อวิญญานกะ หรือสังหาริมทรัพย์ หมายถึง ทรัพย์เคลื่อนที่ไม่ได้ หรือเป็นทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณครอง เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตเป็นของตั้งอยู่ลอยๆไม่ติดอยู่กับที่ เช่น เงินทอง ฝ้านุ่งห่ม เครื่องใช้ของ เป็นต้น ที่เป็นทรัพย์ไม่เคลื่อนที่ เช่น บ้าน ที่ดิน ต้นไม้ รวมทั้งที่เป็นทรัพย์สาธารณะโดยทั่วไป เพื่อประโยชน์แก่หมู่ชน เช่น ของสงฆ์ มีเจดีย์ เป็นต้น^{๒๔}

จากที่กล่าวแล้วข้างต้น โภคทรัพย์เป็นทรัพย์ภายนอก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามัญทรัพย์ คือ ทรัพย์สามัญทั่วไปแยกได้ ๒ ประเภท คือ เป็นทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้เองเพราะมีวิญญาณครอง เป็นสิ่งมีชีวิตทั่วไป และเป็นทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้เพราะเป็นวัตถุไม่มีวิญญาณครอง อาจมีรูปร่างหรือไม่รูปร่าง เป็นทรัพย์สมบัติที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นเป็นไปตามกฎธรรมชาติ ไม่มีแก่น สาร ไม่ยั่งยืนถาวร อาจหมดสิ้นไป ไม่สามารถนำติดตัวไปสู่ปรโลกได้

๒.๓ ความสำคัญของโภคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา

โภคทรัพย์ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิต ดังในปัดตกัมมสูตร^{๒๕} พระพุทธเจ้าตรัสกับอนาถปิณฑิกเศรษฐี ว่าด้วยกรรมอันสมควร เป็นสิ่งที่น่าปรารถนาของบุคคลโดยทั่วไป ดังนี้

คหบดี ธรรม ๔ ประการนี้เป็นสิ่งน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก

ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ขอโอกาสจะเกิดขึ้นแก่เราพร้อมกับความชอบธรรมนี้เป็นธรรมประการที่ ๑ ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก

๒. เราได้โภคทรัพย์พร้อมกับความชอบธรรมแล้ว ขอยศจงเฟื่องฟูแก่เราพร้อมด้วยญาติ มิตร

^{๒๓} พุ.พ.อ. (ไทย) ๓๙/๓๐๖ – ๓๐๗.

^{๒๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส **นัยมุข เล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๙, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐ – ๓๑.

^{๒๕} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๑/๑๐๐ – ๑๐๕.

สหายนี้ เป็นธรรมประการที่ ๒ ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก

๓. เราได้โภคทรัพย์พร้อมกับความชอบธรรม ได้ยศพร้อมด้วยญาติ มิตร สหายแล้ว ขอเราจงมีชีวิตอยู่นาน รักษาอายุให้ยั่งยืน นี่เป็นธรรมประการที่ ๓ ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก

๔. เราได้โภคทรัพย์พร้อมกับความชอบธรรม ได้ยศพร้อมด้วยญาติ มิตร สหาย มีชีวิตอยู่นาน รักษาอายุให้ยั่งยืนแล้ว หลังจากตายแล้ว ขอให้เราเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นธรรมประการที่ ๔ ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก

คหบดี ธรรม ๔ ประการนี้แลเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก^{๒๖}

จากพระสูตรดังกล่าว พิจารณาได้ว่า ธรรม ๔ ประการ ดังกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ที่มนุษย์โดยทั่วไป มีความต้องการ อยากได้ไว้ครอบครอง เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจัดลำดับความสำคัญได้ดังนี้

๑. ขอให้มียศพร้อมด้วยญาติ มิตร สหาย
๒. ขอให้มียศ ตำแหน่ง พร้อมด้วยญาติ มิตร สหาย
๓. ขอให้มียศ ยืน
๔. ขอให้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์หลังจากตายแล้ว

ธรรมทั้ง ๔ ประการ คือ ความจริงที่มนุษย์ได้ให้ความสำคัญว่า เป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิต ประสบความสำเร็จสมปรารถนา และมีความสุข ทั้งนี้ จะเห็นว่า โภคทรัพย์มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต มาเป็นอันดับแรก เพราะ ชีวิตจะดำรงอยู่ได้ต้องอาศัย โภคทรัพย์เป็น ปัจจัย พื้นฐาน สร้างความสะดวกสบาย เช่น มีปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค นอกจากนี้ เงิน และทอง เครื่องประดับต่างๆ ยังนำมาซึ่งความยินดี พอใจ ปลื้มใจที่ได้ครอบครองสมบัตินั้น

โภคทรัพย์จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ผู้ใดขาดทรัพย์หรือไร้ทรัพย์สมบัติ) ชีวิตย่อมมีทุกข์ ดังที่ปรากฏในโศกสูตร^{๒๗} ว่าด้วยความเป็นหนี้ ครั้นพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ความยากจน และการหนี้ เราเรียกว่า เป็นทุกข์ในโลก คนจนเมื่อหนี้ใช้สอยอยู่ย่อมเดือดร้อน เพราะการไม่ใช้คินนั้น พมจ้านี้จึงติดตามเขา เขาย่อมเข้าถึงการถูกจองจำ การถูกจองจำนั้นแลเป็นทุกข์ของหมู่ชนผู้ปรารถนา काम..^{๒๘}

จากพระสูตรข้างต้น อธิบายได้ว่า การเป็นหนี้เป็นทุกข์ในโลก เพราะการ กู้ยืมเพื่อการบริโภคใช้สอย นั้น เป็นชีวิตที่ขาดความเป็นอิสระ ต้องขวนขวายในการแสวงหาทรัพย์ เพื่อใช้คืนแก่เจ้าหนี้ให้ได้ตามกำหนดสัญญา การกู้ยืมหรือการเป็นหนี้ จึงเป็นภาระที่สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นได้ทั้งทางกายและทางใจ อีกทั้งยังเป็นที่มาของปัญหาในสังคมด้วยการแสวงหาทรัพย์ที่ผิดศีลธรรม เช่น การชิงทรัพย์ การทำธุรกิจที่ไม่คำนึงถึงความถูกต้องตามหลักจริยธรรมและกฎหมาย ตลอดจนการทำร้ายร่างกายให้ชีวิตของอีกฝ่ายหนึ่งต้องจบสิ้นไป ซึ่งการกระทำเหล่านี้ ล้วนเป็นการสร้างบาปอกุศล เป็นการก่อเวรให้ผู้อื่นต้องเดือดร้อน แม้ตนเองก็ต้องรับผลกระทบจากบาปอกุศลที่ได้กระทำไปแล้วนั้น เรียกว่าเป็นวิบากกรรมที่จะติดตามตัวเองไปไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็เป็นเหมือนเงาตามติดตัวให้ต้องเป็นทุกข์

^{๒๖} อก.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๑/๑๐๐ - ๑๐๑.

^{๒๗} อก.ฉก. (ไทย) ๒๒/๔๕/๕๐๗ - ๕๑๑.

^{๒๘} อก.ฉก. (ไทย) ๒๒/๔๕/๕๐๗.

ในทางตรงข้าม ผู้ที่ไม่ขัดสนเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์ หากมีจิตที่ให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลนโภคทรัพย์แล้วย่อมได้รับการสรรเสริญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในกีนทสูตรว่า “บุคคลให้ข้าว ชื่อว่าให้กำลังให้ผ้า ชื่อว่าให้วรรณะ ให้นานพาทนะ ชื่อว่าให้ความสุขให้ประทับ ชื่อว่าให้จักขุ และผู้ให้ที่พักอาศัย ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง...”^{๒๙} อธิบายได้ว่า การให้ทั้งข้าวคือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย หรือแม้แต่ยานพาหนะและแสงสว่างนั้น ก็คือ โภคทรัพย์ที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อการดำรงชีพให้อยู่อย่างป็นสุขให้กายนี้ได้รับความสะดวกสบายตลอดไป

นอกจากนี้พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของทรัพย์ต่อชีวิตผู้ครองเรือนว่า ทรัพย์สินนับเป็นปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่ของชาวบ้าน โดยเฉพาะคฤหัสถ์ จำเป็นที่จะต้องมียทรัพย์สินเงินทอง ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยสี่ที่จะเลี้ยงชีวิตก็ตาม สิ่งอำนวยความสะดวกสบายก็ตาม ตลอดจนการที่จะรับผิดชอบต่อหมู่ชนที่แวดล้อม มีครอบครัวเป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะเป็นไปได้ต้องอาศัยทรัพย์สินเงินทอง ถ้าขาดทรัพย์สินเงินทองแล้วก็เป็นไปได้ยาก^{๓๐}

จากที่กล่าวแล้วข้างต้น โภคทรัพย์จึงมีความสำคัญต่อการดำรง ชีวิต หากขาดซึ่งทรัพย์สินหรือทรัพย์สมบัติแล้ว ชีวิตก็ดำรงอยู่ได้ด้วยความยากลำบาก ไม่เพียงแต่จะเลี้ยงตนเองแม้ครอบครัวก็ต้องประสบกับความทุกข์ยากเช่นกัน ทรัพย์สิน อันได้แก่ เงินและทอง หรืออื่นๆ อัน เป็นอุปกรณ์เพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งอำนวยความสะดวกแก่กายนี้ หากได้มาด้วยวิธีการที่ผิดหรือการเป็นหนี้เพื่อนำไปใช้สอย ไม่ว่าจะเป็นสิ่งนั้นจะเป็นปัจจัย ๔ หรือสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ ก็นำมาซึ่งความเดือดร้อนในภายหลังได้เช่นกัน เพราะเป็นทรัพย์ที่ร่อการใช้คืน ทำให้ขาดความเป็นอิสระ ดังนั้น ในการดำเนินชีวิตแต่ละวัน ต่างก็ต้องเกี่ยวข้องกับโภคทรัพย์หรือทรัพย์สมบัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้มีปัญญาจึงควรเข้าใจและวางท่าทีต่อทรัพย์ที่ตนหามาได้อย่างถูกต้องด้วยความไม่ประมาท และอาศัยโภคทรัพย์สนับสนุนในการแสวงหาอริยทรัพย์ด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เป็นเหตุให้สร้างกรรมดีได้ทั้งทางกาย วาจา และใจ อันจะเป็นสมบัติที่จะนำติดตัวไปสู่โลกหน้าให้ ได้รับความสุข โภคทรัพย์ จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งผู้รู้คุณค่าที่แท้จริงของโภคทรัพย์ ย่อมสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ไม่ตก เป็นทาสของวัตถุนิยม รู้จักแสวงหาและใช้สอยโภคทรัพย์อำนวยความสะดวกให้กับชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

๒.๔ ประโยชน์ของโภคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา

ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงประโยชน์ของ โภคทรัพย์หรือทรัพย์ภายนอก ว่า เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้ดำรงอยู่ได้อย่างสะดวกสบายดังนี้

๒.๔.๑ ประโยชน์จากการใช้สอยโดยชอบ

การมีทรัพย์สมบัติ หรือโภคทรัพย์ไว้ครอบครอง หากไม่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยชอบก็เปรียบได้กับผู้ไม่มีทรัพย์ ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกเศรษฐีถึงประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ ๕ ประการ ดังนี้

^{๒๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒/๕๘.

^{๓๐} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), ทรัพย์-อำนาจ-ชีวิตทวนกระแส (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๘.

๑. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ย่อมบำรุงตนเอง บำรุงมารดาบิดา บำรุงบุตร ภรรยา ทาส กรรมกร และคนใช้ให้เป็นสุข บริหารให้เป็นสุขโดยชอบด้วยโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม นี่เป็นประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ประการที่ ๑

๒. อริยสาวกย่อมบำรุงตนเองบำรุงมิตรและอำมาตย์ให้เป็นสุข บริหารให้เป็นสุขโดยชอบด้วย โภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม นี่เป็นประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ประการที่ ๒

๓. อริยสาวกย่อมป้องกันอันตรายที่เกิดจากไฟ น้ำ พระราชา โจร คนที่ไม่ชอบกัน หรือจาก ทายาท ทำตนให้ปลอดภัย นี่เป็นประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ประการที่ ๓

๔. อริยสาวกย่อมทำพลี ๕ อย่าง คือ (๑) ญาติพลี (๒) อติถิพลี (๓) ปุพพเปตพลี (๔) ราชพลี (๕) เทวตพลี นี่เป็นประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ประการที่ ๔

๕. อริยสาวกย่อมตั้งทักษิณาทที่มีผลสูงขึ้นไป เป็นไปเพื่อให้ได้อารมณ์ดี มีสุขเป็นผล ให้เกิดใน สวรรค์ในสมณพราหมณ์ผู้เว้นขาดจากความมัวเมาและความปร ะมาท ดำรงมั่นอยู่ในขันติ (ความอดทน) และโสรัจจะ (ความเสียม) ฝึกอบรมตน ทำตนให้สงบ ทำตนให้ดับเย็นสนิท ด้วย โภคทรัพย์ที่หามาได้ ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม นี่เป็นประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ประการที่ ๕^{๓๑}

การถือเอาประโยชน์จากโภคทรัพย์ ๕ ประการ ดังกล่าวข้างต้นนั้น ชี้ให้เห็นถึงหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนานั้นให้ความสำคัญกับการใช้โภคทรัพย์ให้เกิดประโยชน์ทั้งกับตนเองและบุคคลอื่น อันจะเป็นปัจจัยให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบันและ ประโยชน์ภายหน้า ดังในปฐมมุตตกสูตร^{๓๒} ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสกับพระเจ้าปเสนทิโกศลถึงบุคคลผู้มีทรัพย์เมื่อได้ครอบครองทรัพย์สมบัติแล้วเลี้ยงตัวเองตลอดถึงบิดามารดา บุตร ภริยา บ่าวไพร่ มิตรสหาย บำบัดอันตรายที่เกิดแต่เหตุต่างๆ เช่น การเจ็บป่วย เป็นต้น ทำพลี ๕ อย่าง บริจาคให้สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ และใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์แก่สังคม เช่น สร้างถนน สร้างโรงพยาบาล สร้างโรงเรียน สร้างวัดหรือสิ่งก่อสร้างเพื่อบำรุงพระศาสนาด้วยการสร้างกุฏิ วิหาร โบสถ์ศาลาการเปรียญ สร้างบ่อน้ำเป็นต้น ก็ชื่อว่า ได้ใช้ทรัพย์สมบัติที่หามาได้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและสังคมซึ่งก็เปรียบได้กับน้ำในสระที่ใสเย็น สะอาด มีรสจืด มีท่าน้ำดี น้ำร้อนรมย์ มีคนนำไปใช้สอยให้เกิดประโยชน์ ด้วยการอาบล้าง ต้มบ้าง ก็ได้ชื่อว่าไม่เสียเปล่า ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงสรรเสริญ ผู้มีปัญญาฉลาดรอบคอบเท่านั้น ที่สามารถใช้โภคทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ แก่ตนและสังคมได้ โดยไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าควรจะรักษาทรัพย์สมบัติอยู่ตลอดได้ ดังเช่น นกมัยหก^{๓๓} ซึ่งคอยเฝ้าต้นเลียบเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ ด้วยการร้องแต่คำว่า “ของกู ของกู ” แม้ว่าจะมีนกที่บินผ่านไปผ่านมาเพื่อจิกกินผลเลียบที่สุก แล้วก็ตาม แต้นกมัยหกนั้น ก็ยังร้องแต่ของกู ของกู เช่นนั้นตลอดไป ทรัพย์สมบัติทั้งหลายทั้งปวง จึงมีไว้เพื่อใช้สอยให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทั้งแก่ตนเองและบุคคล ที่ควรสงเคราะห์โดยชอบให้เกิดความสุข ทรัพย์สมบัติไม่ใช่มีไว้เพียงเพื่อความปลื้มใจด้วยการเฝ้า ชม

^{๓๑} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๑/๖๔-๖๕.

^{๓๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๐/๑๕๖-๑๕๗.

^{๓๓} พุ.ชา.ฉก. (ไทย) ๒๗/๑๐๒ - ๑๐๗/๒๔๗ - ๒๔๘.

เท่านั้น นานวันผ่านไปทรัพย์สินสมบัติทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมตกอยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติ ไม่มีใครเป็นผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้นอย่างแท้จริง จึงควรใช้สอยประโยชน์จากโภคทรัพย์นั้นโดยชอบธรรม เพื่อสร้างความสุขให้เกิดขึ้นทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

๒.๔.๒ ปัจจัยชี้วัดความสำเร็จด้านเศรษฐกิจของนักปกครอง

ในการปกครองบ้านเมืองให้มีความสุขคนในการปกครองมีฐานะเศรษฐกิจดีมีมีคนอดอยากยากไร้เพราะขาดโภคทรัพย์ด้วยนโยบายส่งเสริมด้านอาชีพ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในปกครอง และเป็นปัจจัย ให้นักปกครอง เกิดความยินดี พอใจ ปลื้มใจในความสำเร็จของการบริหารจัดการบ้านเมืองด้านเศรษฐกิจ ดังในกฎพันธุสูตร^{๓๔} พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพราหมณ์ กฎพันธุะ ถึงวิธีการจัดการบ้านเมืองของพระเจ้ามหาวิชิตราช ซึ่งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีพืชพันธุ์ธัญญาหารเต็มท้องพระคลัง ประราณาที่จะหาวิธีการที่จะทำให้บ้านเมืองและพลเมืองของพระองค์อยู่อย่างสงบสุขและยั่งยืน ด้วยการรับฟังคำแนะนำจากพราหมณ์ปุโรหิต ดังนี้

บ้านเมืองของพระองค์ยังมี สิ้นหนาม มีการเบียดเบียน โจรย์ ึงปล้นบ้าน ปล้นนิคม ปล้นเมืองหลวง ดักจี้ในทางเปลี่ยว เมื่อบ้านเมืองยังมีสิ้นหนาม พระองค์จะโปรดให้ฟื้นฟู พลีกรรมขึ้นก็จะชื่อว่าทรงกระทำสิ่งที่ไม่สมควร พระองค์มีพระราชดำริอย่างนี้ว่า ‘เราจักปราบปรามสิ้นหนามคือโจร ด้วยการประหาร จองจำ ปรับไหม ตำหนิโทษ หรือเนรเทศอย่างนี้ไม่ใช่การกำจัดสิ้นหนามคือโจรที่ถูกต้อง เพราะว่า โจรที่เหลืออกจากที่กำจัดไปแล้วจักมาเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ ในภายหลังได้ แต่การกำจัดสิ้นหนามคือโจรที่ถูกต้อง ต้องอาศัยวิธีการต่อไปนี้ คือ

๑. ขอให้พระองค์พระราชทานพันธุ์พืชและอาหารให้แก่พลเมืองผู้ซื่อสัตย์ในเกษตรกรรม และการเลี้ยงปศุสัตว์ในบ้านเมืองของพระองค์

๒. ขอให้พระองค์พระราชทานต้นทุนให้แก่พลเมืองผู้ซื่อสัตย์ในพาณิชย์กรรมในบ้านเมืองของพระองค์

๓. ขอให้พระองค์พระราชทานอาหารและเงินเดือนแก่ข้าราชการที่ขยันขันแข็งในบ้านเมืองของพระองค์

ครั้นเมื่อพระองค์กระทำดังนี้แล้ว พลเมืองเหล่านั้นจักชวนช่วยในหน้าที่การงานของตน ไม่พัวพันเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ และจักมีกองพระราชทรัพย์อย่างยิ่งใหญ่ บ้านเมืองก็จะอยู่ร่มเย็น ไม่มีสิ้นหนาม ไม่มี การเบียดเบียน ประชาชนจะชื่นชมยินดีต่อกัน มีความสุขกับครอบครัว อยู่อย่างไม่ต้องปิดประตูบ้าน^{๓๕}

จากพระสูตรข้างต้น พระเจ้ามหาวิชิตราชมีหลักในการปกครองบ้านเมืองที่สามารถพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนให้อยู่อย่างสงบสุข บ้านเมืองปราศจากโจร ไม่มีการทำลายชีวิต ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เพราะมีนโยบายในการบริหารเศรษฐกิจที่เน้น ให้พลเมืองของพระองค์ ที่มีความขยันหมั่นเพียรในการ ประกอบ อาชีพทั้งในด้าน การเกษตร การเลี้ยงสัตว์ และการค้าขาย จะได้รับการสนับสนุนส่งเสริมในส่วนที่เป็นต้นทุน ต่างๆ ในการประกอบอาชีพ แม้ ผู้เป็นข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความขยัน อดทน มีความรับผิดชอบในงานที่ ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี พระองค์ จะประทาน

^{๓๔} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๒๓ - ๓๕๘/๑๒๕ - ๑๕๐.

^{๓๕} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๓๘/๑๓๑-๑๓๒.

รางวัลให้เป็นขวัญกำลังใจ เมื่อพลเมืองในประเทศมีรายได้ การเก็บภาษีอากรเข้าคลัง ย่อมเพิ่มขึ้น สามารถนำไปพัฒนาในส่วนอื่นๆ ของบ้านเมืองได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นนโยบายที่ดีของนักปกครอง ต้องทำให้พลเมืองในการปกครองมีโภคทรัพย์เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต ส่งผลต่อฐานะเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืน

นอกจากนี้พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ยังได้กล่าวถึงหลักธรรมที่เกี่ยวกับการปกครอง เช่น ควรกำหนดหน้าที่ของพระเจ้าจักรพรรดิข้อหนึ่งว่า ความสำเร็จในด้านอาชีพหรือเศรษฐกิจของปวงกรรณพึงวัดด้วยความไม่มีคนอดอยากยากไร้ มิใช่วัดด้วยการมีทรัพย์เต็มพระคลังหลวงหรือเต็มล้นอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง^{๓๖}

ดังนั้น ความสำเร็จของนักปกครองพึงวัดกันที่การ มีโภคทรัพย์ หรือทรัพย์สมบัติ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่าง สงบสุขของพลเมืองใน ประเทศ เป็น สำคัญ ซึ่งจะ ส่งผลต่อเศรษฐกิจโดยรวม ให้มี ทรัพย์สิน เพื่อการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

๒.๔.๓ ปัจจัยสนับสนุนในการสร้างอริยทรัพย์

อริยทรัพย์ หมายถึง ทรัพย์อันประเสริฐ คือ คุณธรรมประจำใจอย่างประเสริฐ^{๓๗} อริยทรัพย์จัดเป็นโสฬสทรัพย์ หมายถึง ทรัพย์ที่พ้นจากโลก อยู่เหนือโลก อริยทรัพย์ในบางพระสูตรนั้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ๕ ประการบ้าง ๔ ประการบ้าง เช่น ในธนสูตร^{๓๘} ว่าด้วยทรัพย์(ธนะ) เป็นอริยทรัพย์ มี ๕ ประการ คือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะและปัญญา^{๓๙} และในทิวชาณสูตร กล่าวถึงธรรม ๔ ประการ เป็นไปเพื่อสุขในภพหน้า คือ ศรัทธา ศีล จาคะและปัญญา^{๔๐}

ความสำคัญของอริยทรัพย์อยู่ตรงที่ เป็นทรัพย์ภายในที่อำนวยประโยชน์ เป็นความสุขที่แท้จริงให้กับชีวิต อีกทั้งเป็นทรัพย์ที่สามารถเกื้อกูล ชี้นำให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ได้ ดังที่พราหมณ์กณฺฐกั้นตะ ได้กล่าวแสดงพุทธคุณของพระพุทธเจ้าดังนี้

ท่านทั้งหลาย ข่าว่า พระสมณโคดมทรงละพระประยูรญาติผนวชแล้ว ฯลฯ ...ผนวชแล้วจากตระกูลสูงคือ ชัตติยตระกูลอันบริสุทธิ์ ฯลฯ ผนวชแล้วจากตระกูลมั่งคั่งมีทรัพย์มากมีโภคะมาก ฯลฯ ประชาชนต่างบ้านต่างเมืองพากันมาทูลถามปัญหาพระสมณโคดม ฯลฯ ทวยเทพหลายพันองค์ ถวายชีวิตถึงพระสมณโคดมเป็นที่พึง ฯลฯ พระสมณโคดมทรงมีพรอิติศัพทอันงามขจรไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควร ฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาคได้รับการยกย่อง

^{๓๖} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความพิมพ์ครั้งที่๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๗๗/๗๙.

^{๓๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ , พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔๙.

^{๓๘} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๗/๗๖.

^{๓๙} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๗/๗๖.

^{๔๐} อัง.อญฺฐก. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๓.

ว่าทรงเป็นผู้ยอดเยี่ยมกว่าเจ้าลัทธิอื่นๆ ไม่ทรงรุ่งเรืองพระยศเหมือนพวกสมณพราหมณ์ที่รุ่งเรืองศ
ที่แท้ทรงรุ่งเรืองพระยศเพราะทรงมีวิชาและจรณะอันยอดเยี่ยม ฯลฯ”^{๔๑}

พิจารณาได้ว่า พระพุทธ พจน์ ที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นถึงความ สำคัญของ
อริยทรัพย์ที่เป็นเหตุให้ พระสมณโคตมทรงละทิ้งซึ่งทุกสิ่งทุกอย่าง จากการเป็นพระราชบุตรที่มี ทรัพย์
สมบัติอันมากมาย ข้าทาสบริวารที่คอยอำนวยความสะดวกสบายทุกอย่าง ตลอดจนผู้เป็นที่รัก ก็เพื่อ
แสวงหา อริยทรัพย์หรือ ทรัพย์ภายใน ซึ่งสามารถ ให้ความสุข ได้อย่างแท้จริง คือ พระนิพพาน ที่ ผู้มี
ปัญญาทั้งหลายปรารถนาที่จะให้มีในตน ส่วนทรัพย์อื่นใดๆ ที่เรียกว่า ทรัพย์ภายนอกนั้น ไม่สามารถให้
ความสุขที่แท้จริงได้ แต่เป็นเครื่องสนับสนุนในการสร้างอริยทรัพย์ได้ ดังเช่น ในการตรัส ฐธรรมของ
พระพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาในการ ทำความเพียรอย่างหนัก ด้วยการ อดอาหาร
ทุกอย่าง จนทำให้พระ วรกายซูบผอม แต่ก็ไม่สามารถบรรลุธรรมได้ ดังที่ ได้ตรัสกับโพธิราชกุมารว่า
“เราผู้มีกายซูบผอมมาอย่างนี้ จะบรรลุความสุขนั้นไม่ใช่ทำได้ง่ายเลย ทางที่ดี เราควรกินอาหารหยาบ คือ
ข้าวสุกและขนมกุมมาส”^{๔๒} ต่อมา พระองค์ก็ได้บรรลุฌาน ๔ และวิชา ๓ ดังได้ตรัสว่า “ราชกุมาร
อาตมาพัฒนาอาหารหยาบให้ร่างกายมีกำลัง สดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน.
กำจัดอวิชชาได้แล้ว วิชาก็เกิดขึ้น ...”^{๔๓} ดังนี้ อาหาร ได้ชื่อว่าเป็นปัจจัยทำให้ชีวิตดำรงอยู่ ได้ ถ้า
ร่างกายขาดอาหารก็เป็นเหตุให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บ ได้ง่าย อาหาร จึงเป็นเชื้อเพลิงให้ กับธาตุขันธ์ได้มี
กำลังในการปฏิบัติธรรมเพื่อการบรรลุธรรมอันยิ่ง

นอกจากอาหาร ที่เป็นหนึ่งในปัจจัย ๔ เพื่อการดำรงชีพแล้ว ที่อยู่อาศัย ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัย
ที่สนับสนุนการบรรลุธรรมได้เช่นกัน ดังในปาสราสีสูตร^{๔๔} พระพุทธเจ้ากล่าวถึงสถานที่ที่พระองค์ตรัสรู้
ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นแสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล ขณะที่แสวงหาทางอันประเสริฐคือความสงบ
ซึ่งไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า เมื่อเที่ยวจาริกไปในแคว้นมคธโดยลำดับ ได้ไปถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม
ได้เห็น ภูมิประเทศที่น่ารื่นรมย์ มีราวป่าน่าเพลิดเพลินใจ มีแม่น้ำไหลรินไม่ขาดสาย มีทำน้ำ
สะอาดดี น่ารื่นรมย์ มีโคจรคามอยู่โดยรอบ เราจึงคิดว่า ‘ภูมิประเทศเป็นที่น่ารื่นรมย์ มีราวป
่าน่าเพลิดเพลินใจ มีแม่น้ำไหลรินไม่ขาดสาย มีทำน้ำสะอาดดี น่ารื่นรมย์ มีโคจรคามอยู่
โดยรอบ เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรของกุลบุตรผู้ปรารถนาจะบำเพ็ญเพียร เราจึงนั่ง ณ ที่นั้น
ด้วยคิดว่า ‘ที่นี่เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร’^{๔๕}

พิจารณาได้ว่า การบำเพ็ญเพียร เพื่อการตรัสรู้ธรรม ของพระพุทธเจ้า นั้น ต้อง อาศัย ความ
เป็นสปปายะในโคกทรัพย์ คือ อาหารเป็นที่สะดวก เสนาสนะมีสภาพแวดล้อมเป็นที่สบาย มีความสงบ
และมีหมู่บ้านที่สะดวกแก่การบิณฑบาต แม้ ภิกษุทั้งหลาย ต่างก็ต้องอาศัยความเป็นสปปายะในการ
ปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมเช่นกัน

^{๔๑} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๓๒/๑๒๘ - ๑๒๙.

^{๔๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๓๔ - ๓๓๕/๔๐๓ - ๔๐๕.

^{๔๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๓๖/๔๐๕ - ๔๐๗.

^{๔๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๗๒ - ๒๘๗/๒๙๔ - ๓๑๗.

^{๔๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๗๙/๓๐๓ - ๓๐๔.

นอกจากประโยชน์ของอาหาร และที่อยู่อาศัยซึ่งสนับสนุนในการสร้างอริยทรัพย์แล้ว ทรัพย์คือ กหาปณะ ก็สามารถใช้จ่ายทำลายทิฐิของผู้ไม่มีศรัทธาในพระรัตนตรัยได้ ดังเช่นบุตรของอนถบิดนทิกเศรษฐี ชื่อนายกาละซึ่งบิดาได้จ้างให้ไปฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า จนมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา และแสวงหาอริยทรัพย์ได้เป็นพระอริยบุคคลระดับโสดาบัน ในที่สุด เขาก็มีจิตหลุดพ้นจากการเห็นแก่กหาปณะได้อย่างสิ้นเชิง^{๔๖}

ประโยชน์ของโภคทรัพย์หรือทรัพย์ภายนอก จึงเป็นปัจจัยสนับสนุนในการสร้างอริย ทรัพย์ ดังนั้น บุคคลผู้มีปัญญาย่อมแสวงหาอริยทรัพย์ เพราะอริยทรัพย์เป็นทรัพย์ที่ให้ความสุขได้อย่างแท้จริง คือ พระนิพพาน และยังเป็นทรัพย์ภายในที่สามารถทำให้ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามได้พันทุกซ์ ด้วยการสร้างทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ผู้มีโภคทรัพย์เพียงพอย่อมสร้างบุญกุศลด้วยจิตที่ปราศจากความกังวล ซึ่งความกังวลย่อมนำมาซึ่งจิตเศร้าหมอง เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุธรรม ด้วยเหตุนี้ การดำเนินชีวิตของผู้มีปัญญาพึงต้องแสวงหาโภคทรัพย์พร้อมกับใช้สอยโภคทรัพย์ เพื่อสนับสนุนในการสร้างอริยทรัพย์ให้มีขึ้นในตนด้วย

ดังนั้น ประโยชน์ของโภคทรัพย์ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ย่อมเป็นทรัพย์สมบัติที่ทำให้ ผู้ครอบครองมีความปิติ เอิบอิ่ม ยินดี ปลื้มใจเต็มใจว่า สามารถนำมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์โดยชอบทั้งแก่ตน และผู้อื่นให้ได้รับความสุข ทั้งทางกาย และทางใจ เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของ นักปกครอง เช่น พระราชา อำมาตย์ เสนาบดี (ฝ่ายรัฐบาล) ที่ต้องมีหน้าที่ทำให้ประชาชนของตนมีโภคทรัพย์พอแก่การดำรงชีพ เมื่อเศรษฐกิจภายในประเทศดี การพัฒนาประเทศย่อมเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี บ้านเมืองก็อยู่อย่างสงบสุข และโภคทรัพย์ยังเป็นปัจจัยสนับสนุนในการสร้างอริยทรัพย์ คือ ทรัพย์ภายในอันจะส่งผลให้ได้เข้าถึงความสุขที่แท้จริงของชีวิต คือ พระนิพพาน ซึ่งเป็นทรัพย์อันประเสริฐยิ่งกว่าทรัพย์ใดๆ อีกทั้งช่วยกำกับการใช้สอยโภคทรัพย์ไปในทิศทางที่ถูกต้อง ไม่ทำผิดศีลธรรม อันจะเป็นเหตุให้ต้องได้รับความทุกข์ยากลำบากในภายหลัง

๒.๕ โทษของโภคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา

โภคทรัพย์ หรือทรัพย์สมบัติ แม้จะมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ด้วยเป็นปัจจัยสร้างความ สะดวกสบายในปัจจุบันให้ได้รับความสุขทั้งทางกายและทางใจ ซึ่งคนส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญกับการแสวงหาความสุขทางกายมากกว่าความสุขทางด้านจิตใจ เพราะวัตถุนิยมเป็นความสุขทางกายที่สามารถจับต้องได้ เป็นความสุขในปัจจุบัน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้กล่าวเฉพาะประโยชน์ของ โภคทรัพย์เท่านั้น แต่ได้กล่าวถึงโทษของโภคทรัพย์ซึ่งพอสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

๒.๕.๑ โทษที่เกิดจากการแสวงหาโดยไม่ชอบธรรม

โภคทรัพย์มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต มนุษย์จึงต้องแสวงหาโภคทรัพย์เพื่อสร้างความ สะดวกสบายให้กับชีวิต ซึ่งการแสวงหาโภคทรัพย์ นั้นมีทั้งการแสวงหา ด้วยการงานที่ชอบธรรม บ้าง

^{๔๖} ดูรายละเอียด พ.ร. (ไทย) ๒๕/๑๗๘/๘๘, พ.บ.อ. (ไทย) ๔๒/๒๗๐ - ๒๗๔.

และแสวงหาโดยไม่ชอบธรรมบ้าง ดังที่มีปรากฏใน อันธสุตร^{๔๗} พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงการแสวงหาของ บุคคล ๓ จำพวก ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

โภคทรัพย์อย่างนั้นไม่มีแก่บุคคลตาบอด

และบุคคลตาบอดย่อมไม่ทำบุญ

โทษเคราะห์ย่อมมีแก่บุคคลตาบอด

ผู้มีนัยน์ตาเสียในโลกทั้งสอง

ในกาลต่อมา เราได้กล่าวถึงบุคคลตาเดียวนี้ไว้

ก็บุคคลตาเดียวหมกมุ่นกับธรรมและอธรรม

แสวงหาโภคทรัพย์ด้วยการคดโกงและการพูดเท็จ

อันเป็นการลักขโมยทั้งสองอย่าง

ก็มาณพผู้เป็นกามโกศิบุคคล

เป็นคนฉลาดที่จะรวบรวมโภคทรัพย์

เขาเป็นคนตาเดียวจากโลกนี้ไปสู่นรกย่อมเดือดร้อน

ส่วนบุคคลสองตา

เรากล่าวว่าเป็นบุคคลผู้ประเสริฐที่สุด

เขาให้ทรัพย์ที่ตนได้มาด้วยความหมั่นเป็นทาน

จากโภคทรัพย์ที่ตนหาได้โดยชอบธรรม

มีความดำริประเสริฐ มีจิตใจไม่วอกแวก

ย่อมเข้าถึงฐานะที่เจริญซึ่งไปแล้วไม่เศร้าโศก

บุคคลควรเว้นให้ห่างไกลจากบุคคลตาบอดและบุคคลตาเดียว

แต่ควรคบบุคคลสองตาที่ประเสริฐที่สุด^{๔๘}

พิจารณาจาก พระพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การแสวงหาโภคทรัพย์ของ บุคคล ๓ จำพวก ได้แก่ บุคคลตาบอด บุคคลตาเดียว และบุคคลสองตา ปรากฏว่า บุคคลตาบอดและ บุคคลตาเดียว แสวงหาโภคทรัพย์ด้วยความไม่ชอบธรรม กล่าวคือ แสวงหาด้วยการประพฤติดีศีลธรรม ก่อความเดือดร้อน เบียดเบียนมนุษย์และสัตว์อื่นให้เดือดร้อนทั้งด้วยกาย วาจา และใจ เป็นการสัถธรรม ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องได้รับความทุกข์ในภายหลัง(ทุกข์ภูมิ) สำหรับการแสวงหาของบุคคลสองตานั้น เป็นการ แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม และใช้สอยทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรในการสร้างบุญกุศล อันเป็นเหตุให้ได้รับความสุขในภายหลัง (สุขคติภูมิ) บุคคลจึงไม่ควรแสวงหาโภคทรัพย์อย่างเช่นบุคคล ตาบอดและบุคคลตาเดียว พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญบุคคลสอง ตาว่าประเสริฐที่สุด และควรคบหา เป็นมิตร เพราะจะแนะนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่มีโทษ นำมาซึ่งความเจริญแก่ฐานะอย่างมีความสุข

ในอรรถกถาได้กล่าวถึงบุคคล ๓ จำพวก มีปรากฏอยู่ในโลก คือ ๑. จักขุบอด (บุคคลตาบอด) ๒. จักขุข้างเดียว (บุคคลตาเดียว) ๓. จักขุสองข้าง (บุคคลสองตา) ซึ่งบุคคลตาบอด จะมีภัยในทุกคติ

^{๔๗} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๒๙/๑๗๘ - ๑๘๐.

^{๔๘} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๒๙/๑๗๙ - ๑๘๐.

อันเป็นผลมาจากการประพาศกายทุจริต ผู้มีปัญญาย่อมประพาศิตนในทางสุจริตเป็นกุศลทั้งทางกาย วาจาและใจ^{๔๙}

ตัวอย่างเรื่องเล่าในอรรถกถา สุวรรณหังสาชค ได้กล่าวถึงนางภิกษุณีชื่อ อุณันทา ต้องเสื่อมลาภเพราะความโลภอยากได้กระเทียมเพื่อนำไปบริโภคน แต่การแสวงหาเพื่อให้ได้กระเทียมดังกล่าว มีอาการเช่นขโมย เพราะ ไม่มีความยินดีพอใจกระเทียมที่ให้ จึง ขนกระเทียมไปจนหมดเรือน โดยผู้ให้ ไม่เต็มใจ เป็นเหตุให้ความเลื่อมใสของผู้บวราณาต้องเสื่อมลง และเป็นเหตุให้พระพุทธร่องค์ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุณีฉันทกระเทียม ปรับเป็นอาบัติปาจิตตีย์ และ แม้ในอดีตของนางภิกษุณีอุณันทา ก็ต้องเสื่อมลาภเพราะความโลภอยากได้ขนทองคำซึ่งในครั้งนั้นภิกษุณีอุณันทาคือ นางพราหมณีมีความอยากได้ขนทองคำจากพญาหงส์ทองซึ่งครั้งนั้นคือ พระพุทธเจ้ามีความไม่ยินดีพอใจพญาหงส์ทองสลัสน เป็นทองคำให้ครั้งละหนึ่งขน จึงได้ทำกุศลด้วยการกล่าววาจาเป็นไปด้วยความโลภ จนพญาหงส์ทอง เชื่อในคำพูด จากนั้นจึงทำการถอนขนพญาหงส์ทองจนหมดเป็นการทำร้ายทางร่างกายของพญาหงส์ทอง แต่คนที่ถูกถอนนั้นได้กลายเป็นขนนกรรมดาเพราะไม่ได้ให้ด้วยความเต็มใจครั้งเมื่อคนที่ถูกถอนขึ้นมาใหม่แล้ว หงส์ทองนั้นก็บินจากไปอย่างไม่หวนกลับมาอีกต่อไป ทำให้ทั้งตนและจิตา ไม่ได้ขนทองคำเพื่อเป็นทรัพย์ไว้ใช้สอยอีก ต่อไป^{๕๐} ดังนั้น โภคทรัพย์จึงเป็นเหตุของความทุกข์ เพราะต้องแสวงหาทรัพย์ซึ่ง การแสวงหาโดยไม่ชอบธรรม ประกอบด้วย ความโลภ สุดท้าย ผลที่ได้รับทำให้ต้อง เสื่อมจากทรัพย์สมบัติที่ตนปรารถนา สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่ตนและผู้อื่นในภายหลัง

๒.๕.๒ โทษที่เกิดจากการใช้สอยโภคทรัพย์

แม้ว่าการได้ใช้จ่ายทรัพย์เพื่อบริโภคเป็นความสุขอย่างหนึ่งของผู้ที่ยังบริโภคคาม (กาม โภคิ บุคคล) แต่การใช้สอยโภคทรัพย์ ที่หามาได้นั้น อาจนำมาซึ่งความทุกข์ให้กับตนเองและบุคคลอื่น เนื่องจาก บุคคลบางพวกไม่ใช้สอยโภคทรัพย์ให้เกิดประโยชน์ และบางพวกใช้สอยในทางที่เป็นโทษ การใช้สอยของบุคคลทั้งสองประเภทนั้น ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าการใช้สอยโดยไม่ชอบเป็นโทษของโภคทรัพย์ เพราะนอกจากจะไม่ได้รับประโยชน์จากโภคทรัพย์หรือทรัพย์สมบัติที่มีอยู่แล้ว ยังเป็นเหตุให้โภคทรัพย์หรือทรัพย์สมบัตินั้นต้องหมดสิ้นไป ดังนี้

๑) การไม่ใช้สอยให้เกิดประโยชน์

การไม่ใช้สอยโภคทรัพย์ที่หามาได้ให้เกิดประโยชน์ ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า เป็นโทษอย่างยิ่ง กล่าวคือ ไม่บริโภคด้วยตนเอง ไม่สงเคราะห์บุคคลที่ควรสงเคราะห์เช่น บุตร ภรรยา ญาติ มิตร สหาย เป็นต้น ให้ได้รับความสุข จากทรัพย์ที่หามาได้ โภคทรัพย์เหล่านั้นเมื่อไม่ได้ใช้สอยให้เกิดประโยชน์ก็เหมือนของนั้นตั้งอยู่เฉยๆ นับวันมีแต่จะต้องเสียหายหรือหมดสิ้นไปด้วยเหตุต่างๆ ดังมีเรื่องเล่าในพระสูตร เป็นตัวอย่าง ดังนี้

ในปฐมอปุตตกสูตร^{๕๑} ได้กล่าวถึงเศรษฐีไม่มีบุตร ถูกพระเจ้าปเสนทิโกศล ขนทรัพย์สมบัติมาไว้ในพระราชวัง เฉพาะเงินเท่านั้นมี ๘,๐๐๐,๐๐๐ ส่วนเครื่องเงินนั้นไม่ต้องพูดถึง ซึ่งคบดีผู้เป็น

^{๔๙} ม.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๖๒.

^{๕๐} ตูรายละเอียดใน พ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๕๖/๕๓๖ – ๕๔๐.

^{๕๑} ตูรายละเอียดใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๐/๑๕๕ – ๑๕๗.

เศรษฐีครั้งที่มีชีวิตอยู่ได้บริโภคปลายข้าวกับน้ำผักดอง นุ่งห่มผ้าเช็ดเท้าที่ตัดเป็นสามชั้นเย็บติดกัน ใช้ยานพาหนะเก๋ๆ กันร้อนทำด้วยใบไม้ ตลอดชีวิตไม่ทำตนให้มีความสุขสำราญ ไม่เคยแบ่งปัน และไม่สงเคราะห์บุคคลที่ควรสงเคราะห์ ให้ได้รับความสุขสำราญ เช่น มารดา บิดา บุตร ภรรยา ทาสและกรรมกร เป็นต้น อีกทั้งไม่สร้างบุญกุศลให้ได้รับวิบาก อันเป็นผลดีนำสู่ทางสวรรค์ไว้ในสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ โภคะเหล่านั้นของเขาที่ไม่ได้ใช้สอยโดยชอบอย่างนี้ พระราชาทั้งหลายรีบไปบ้าง โจรทั้งหลายปล้นไปบ้าง ไฟไหม้บ้าง น้ำพัดไปบ้าง ทายาททั้งหลายผู้ไม่เป็นที่รักนำไปบ้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ โภคะเหล่านั้นของเขาที่ไม่ได้ใช้สอยโดยชอบ ย่อมเสียไปเปล่าโดยไม่มีการใช้สอย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสคาถาประพันธ์ว่า “น้ำเย็นในถื่นอมมนุษย์ที่ไม่ได้ใช้สอย ย่อมเหือดแห้งไป ฉันทิ ทรัพย์ ที่คนชั่วได้แล้ว ตนเองไม่ได้ใช้และไม่ให้คนอื่นใช้ ก็เสียไปเปล่า ฉันทัน...”^{๕๒}

จากที่ได้กล่าวแล้วในเรื่องเศรษฐีไม่มีบุตรข้างต้น แสดงให้เห็นว่า คหบดีเศรษฐีผู้ไม่มีบุตร มีอุปนิสัยในการเลี้ยงชีวิตที่ไม่สมควรกับฐานะความเป็นอยู่เช่นเดียวกับผู้ขัดสนทรัพย์ ทำตนให้ลำบาก อีกทั้งไม่แบ่งปัน ไม่สงเคราะห์ในบุคคลผู้ควรสงเคราะห์และไม่ทำทาน ที่นี้เพราะ คหบดีเศรษฐีมีความตระหนี่ในการใช้สอยทำให้ชีวิตต้องลำบาก แม้ตายไปก็ต้องพบกับความทุกข์ยากลำบาก เพราะไม่ได้สร้างบุญกุศลสะสมไว้เป็นต้นทุนในโลกหน้า ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาถือว่า สมบัติที่หามาได้หากไม่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์โดยชอบถือว่าเป็นความชั่ว ผู้มีปัญหาย่อมพิจารณาใช้สอยโภคทรัพย์ให้เกิดประโยชน์ ดังเช่นน้ำเย็นใสสะอาดในสระโบกขรณีที่มีผีเสื้อน้ำเฝ้าอยู่ ไม่มีใครได้ใช้สอยด้วยการอาบหรือดื่มกิน น้ำนั้นก็เหือดแห้งหรืออาจกลายเป็นน้ำเน่าเสียเพราะไม่มีการถ่ายเท ส่งผลร้ายต่อร่างกาย หากไม่พิจารณาก่อนนำไปใช้ดื่มกินหรืออาบ เช่นเดียวกับทรัพย์สมบัติของคหบดีเศรษฐีที่มีมากมาย แต่ไม่นำไปใช้สอยให้เกิดประโยชน์ในขณะที่ยังมี ชีวิตอยู่ สุดท้ายก็ต้องถูกยึดทรัพย์เข้าคลังหลวงเพราะขาดทายาท ความตระหนี่ในการใช้สอยจึงเป็นโทษของโภคทรัพย์

นอกจากนี้ สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ได้อธิบายว่า ความตระหนี่ หรือความหวงแหนทรัพย์สมบัติ ไม่ใช่ทรัพย์ให้บังเกิดผลตามสมควรตามหน้าที่ ทรัพย์นั้นก็จะมีต่างอะไรกับถ่านไฟ และเป็นการทำให้ทรัพย์สิ้นเป็นหมัน ไม่เกิดเป็นคุณประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น ยิ่งกว่านั้นคนตายแล้วก็นำทรัพย์สินติดตัวไปไม่ได้ การใช้จ่ายทรัพย์ให้เป็นคุณประโยชน์ตามสมควรแก่วิสัยและฐานะ ไม่ให้มากเกินไปจนถึงกับฟุ่มเฟือย ไม่ให้น้อยเกินไปจนถึงกับอัตคัดขาดแคลน ด้วยการยอมเสียสละในทางที่ควรเสียสละจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นของคนทั่วไป ก็การที่จะเสียสละทรัพย์สินให้เป็นคุณประโยชน์ได้ ต้องอาศัยการคอยกำจัดขัดป่วนกำจัดริยะ ความตระหนี่ ออกจากจิตสันดาน โดยพิจารณาให้เห็นโทษของความตระหนี่ เห็นอานิสงส์ของการเสียสละเป็นต้น^{๕๓}

พิจารณาได้ว่าโทษของโภคทรัพย์ที่เกิดจากความตระหนี่โดยไม่ใช้สอยทรัพย์ที่แสวงหามาได้นั้น ให้เกิดประโยชน์ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ นับว่าเป็นสิ่งที่เจ้าของทรัพย์ต้องเสียโอกาสที่จะได้รับความ สุข ที่เกิดจากการใช้สอยในสิ่งที่ตนปรารถนา และนำไปแบ่งปันให้ผู้อื่นได้ รับความสุขเช่นกัน โภคทรัพย์หรือทรัพย์สมบัติไม่ว่าจะมีมากหรือน้อย เมื่อตายไปก็ไม่สามารถนำติดตัวไป และการที่บุคคลจะขจัด

^{๕๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๐/๑๕๗.

^{๕๓} สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), **ธรรมบทเทศนา เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๔๐๘.

ความตระหนี่ให้ได้ก็ต้องหมั่นประพฤติปฏิบัติ ตนให้เป็นผู้ให้หรือผู้เสียสละ ซึ่งการกระทำได้อย่างนี้จะส่งผลต่อจิตใจของผู้ให้นั้นได้รับความสุข เป็นความสุขที่แท้จริง เพราะความสุขนี้เกิดจากจิตที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสแม้แต่ความยินดีที่ได้เห็นผู้อื่นได้รับประโยชน์จากโศกทรัพย์หรือทรัพย์สินสมบัติของตน เช่น การร่วมบริจาคเพื่อการกุศลตามความสามารถของฐานะ เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในการจัดความอดอยากให้กับผู้ยากไร้ สร้างโรงพยาบาล และเกื้อหนุนบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ต้องไม่ใช่สอยอย่างฟุ่มเฟือย หรือใช้จ่ายที่เกินความจำเป็น ไม่ประมาทในการใช้สอย ซึ่งก็เป็นเหตุให้โศกทรัพย์ต้องหมดไปเช่นกันเพราะเป็นการใช้สอยที่ขาดการพิจารณาถึงความเหมาะสมกล่าวคือ ใช้สอยเพราะถูกกามคุณครอบงำจิตใจ มีความหลงติดในรูป รส กลิ่น เสียง และ โณภฎฐพะ ทำให้เพลิดเพลินและใช้จ่ายโดยไม่คำนึงถึงฐานะของตนเอง ครั้นทรัพย์หมดก็ ต้องกู้ยืมมาใช้สอยเพื่อตอบสนองความต้องการอย่างไม่จบสิ้น จึงเป็นเหตุของความทุกข์ที่เกิดจากการกระทำของตนเอง เพราะต้องดำเนินชีวิตด้วยการดิ้นรนแสวงหาทรัพย์ด้วยวิธีการต่างๆ เป็นไปด้วยกุศลบ้าง อกุศลบ้างก็เพื่อนำไปชำระหนี้เงินกู้ยืมที่มีเหตุมาจากการใช้สอยที่เกินฐานะคือ ความฟุ่มเฟือย ดังนั้น ความตระหนี่และความฟุ่มเฟือย จึงเป็นโทษของโศกทรัพย์ที่เกิดจากการใช้สอยที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาจนทำให้ทรัพย์สมบัตินั้นต้องหมดสิ้นไป

๒) การใช้สอยในทางที่เป็นโทษ

โศกทรัพย์ที่หามาได้ หากถูกนำไปใช้จ่ายในทางที่เป็นโทษคือ อบายมุข ๖^{๕๔} ซึ่งเป็นช่องทางของความเสื่อม ความพินาศแห่งโศกทรัพย์ ที่พระพุทธเจ้า ทรงห้ามเข้าไปข้องแวะ ควรหลีกเลี่ยงให้ไกล คือ

๑. การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท
๒. การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืน
๓. การเที่ยวดูมหรสพ
๔. การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท
๕. การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร
๖. การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน

อบายมุข ๖ ประการดังกล่าวข้างต้น เป็นช่องทางการใช้สอยที่นำมาซึ่งความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและคนที่เป็นที่รัก รวมถึงหมู่คนในสังคม และเป็นเหตุให้โศกทรัพย์ต้องหมดไป ดังในอรรถกถาธรรมบท ขุททกนิกาย ชราวรรค^{๕๕} มีเรื่องเล่ากล่าวถึงบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก ดังนี้

บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก เกิดในตระกูลผู้มีสมบัติ ๘๐ โกฏิในกรุงพาราณสี บิดาและมารดาให้ศึกษาแต่การฟ้อนรำ ขับร้อง ไม่ต้องสนใจในเรื่องกิจการงานแต่อย่างใด อีกทั้งยังได้แต่งงานกับหญิงในตระกูลที่มีฐานะเท่ากัน ศึกษาแต่การฟ้อนรำ ขับร้องเช่นกัน ภายหลังเมื่อบิดาและมารดาถึงแก่กรรมก็ได้มอบทรัพย์สมบัติให้รวมทรัพย์สมบัติของทั้งสองฝ่ายแล้วมีจำนวน ๑๖๐ โกฏิ ฝ่ายบุตรเศรษฐีเป็นเหยื่อของนักเลงสุราซึ่งปรารถนาได้เสพสุราด้วยทรัพย์ของบุตรเศรษฐี ทุกวันบุตรเศรษฐีจะไปร่วมดื่มสุราและฟ้อนรำ ขับร้องกับนักเลงสุราเหล่านั้น ซึ่งเริ่มจากกลุ่มเล็กๆ จนกลายเป็นกลุ่มใหญ่ เป็นเหตุให้บุตรเศรษฐีต้องใช้สอยทรัพย์มากขึ้นๆ จนในที่สุดต้องขายทรัพย์สินที่มีทั้งหมด เช่น นา สวนดอกไม้ ยานพาหนะ

^{๕๔} ที.ปา (ไทย) ๑๑/๒๔๗/๒๐๒.

^{๕๕} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๘๑ - ๑๘๕.

และแม้แต่ภาชนะเครื่องใช้ ผ้าห่มและผ้าปูนั้ง เป็นต้น ในบั้นปลายของชีวิตทั้งตนและภรรยาก็ต้อง เลี้ยงชีวิตด้วยการเป็นขอทาน^{๕๖} ดังนั้น การคบมิตรเช่นใดก็จะเป็นเหมือนกับมิตรที่คบ เมื่อคบคนพาล (นักเลงสุรา) เป็นมิตร ทรัพย์สมบัติก็ต้องหมดสิ้นไปกับการใช้สอยใน ทางเสื่อมแห่งภพนั้น ดังที่ พระพุทธเจ้าได้ตรัส เปรียบคนเขลาที่ย่อมเดือดร้อนเพราะทำลายหม้อสมบัติ ดังนี้

นักเลงได้หม้อที่สามารถจะบันดาลสิ่งที่ปรารถนาได้ทุกอย่าง

เขาย่อมประสบความสุขตลอดเวลาที่ยังรักษาหม้อนั้นไว้ได้

เมื่อใด เขาเมาสุรา คะนอง

ทำลายหม้อเสียเพราะความเมา

เมื่อนั้น เขาจะเป็นคนเปลือยนั่งห่มผ้าเก่า

กลายเป็นคนโง่เง่าเดือดร้อนในภายหลัง

ผู้ใดโง่เขลา ประมาท ได้ทรัพย์แล้วใช้สอยไปทำนองนี้

ผู้นั้นย่อมเดือดร้อนในภายหลัง

เหมือนนักเลงทำลายหม้อขุมทรัพย์^{๕๗}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้น พิจารณาไ้ การมีโภคทรัพย์หรือทรัพย์สมบัติก็เปรียบเหมือน การมีหม้อ ทรัพย์สมบัตินั้นสามารถใช้แลกเปลี่ยนเพื่อสร้าง ประโยชน์สุขให้กับตนและบุคคลอื่นได้ ตราบเท่าที่ยังมีชีวิตและครอบครองทรัพย์สมบัตินั้นอยู่ และการที่บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากดังกล่าว ต้อง พบกับความเสื่อมแห่งภพในครั้งนี้มีเหตุจากความประมาท ขาดสติ อันเกิดจากการติดสุราและที่สำคัญ คือ คบหามิตรที่เป็นนักเลงสุรา ซึ่งเป็น มิตรไม่แท้ คบหาตนด้วยหวังประโยชน์จากโภคทรัพย์ เท่านั้น บุตรเศรษฐีจึงตกเป็นเหยื่อของนักเลงสุรา และเมื่อทรัพย์สมบัติหมดสิ้นไป มิตรไม่แท้เหล่านั้นย่อมหาย จากไปเช่นกัน นอกจากนี้ด้วยความประมาทของบิดาและมารดา เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ไม่ส่งเสริมให้บุตร ศึกษาวิชาความรู้ในการประกอบกิจการงานเพื่อหาทรัพย์เลี้ยงชีพได้ด้วยตนเอง แต่กลับส่งเสริมให้บุตร ศึกษาแต่ในด้านการฟ้อนรำ ขับร้อง อีกทั้งให้บุตรมีคู่ครองที่ได้รับการเลี้ยงดูเช่นตน สุดท้าย ชีวิตของคน ทั้งคู่ก็ต้องประสบกับความทุกข์ยากลำบาก เพราะทรัพย์สมบัติที่ได้รับมาจากบิดาและมารดาของคนทั้งคู่ ต้องหมดสิ้นไปด้วยการใช้สอยอย่างฟุ่มเฟือย จากการติดสุราและการฟ้อนรำ ขับร้อง ซึ่งเป็นอบายมุข จึงไม่สามารถรักษาทรัพย์สมบัติไว้ได้ดังเช่นการทำลายหม้อขุมทรัพย์

นอกจากนี้ ใน สีนกาลกสูตร^{๕๘} พระ พุทธเจ้า ก็ได้ชี้แนะเกี่ยวกับ อบายมุข ๖ ซึ่งเป็น ช่องทางของความเสื่อม ทางแห่งความพินาศ เหตุย่อเยยับแห่งโภคทรัพย์ และมีโทษ ดังนี้

๑. การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท และมีโทษ ๖ อย่าง คือ

๑) เสียทรัพย์ทันตาเห็น

๒) ก่อการทะเลาะวิวาท

๓) เป็นบ่อเกิดแห่งโรค

^{๕๖} ดูรายละเอียดใน พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๘๑ - ๑๘๓.

^{๕๗} พุ.ชา.ติ.ก. (ไทย) ๒๗/๑๒๑ - ๑๒๓/๑๔๘.

^{๕๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๒ - ๒๗๔/๑๙๙ - ๒๑๘.

- ๔) เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง
- ๕) เป็นเหตุให้ไม่รู้จักกาย
- ๖) เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา

การเลี้ยงชีพด้วยการหมกมุ่นในการเสพสุรา หรือยาเสพติดทุกชนิด ย่อมเป็นเหตุของการเสียทรัพย์ (เงิน) โดยเปล่าประโยชน์ ในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการผิดศีลข้อที่ ๕ มีโทษจากการขาดสติ ขาดปัญญาที่จะแก้ไขหรือควบคุมอารมณ์ที่พอใจในกาม ทำให้ต้องทำในสิ่งที่ไม่ควร เช่น ทะเลาะวิวาท ลักขโมย ก่ออาชญากรรม เป็นต้น เป็นเหตุให้ต้องเสียชื่อเสียง ก่อความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น เมื่อเสพมากๆ ร่างกายก็จะอ่อนแอลง ป่วยเป็นโรค เช่น โรคสมองฝ่อ โรคหัวใจวาย ตับแข็ง เป็นต้น เป็นเหตุให้เสียชีวิตก่อนวัยอันควร

๒. การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืนมีโทษ ๖ อย่าง คือ

- ๑) ชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาดน
- ๒) ชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาบุตรภรรยา
- ๓) ชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาทรัพย์สมบัติ
- ๔) เป็นที่สงสัย (ระแวง) ของคนอื่นด้วยเหตุต่างๆ
- ๕) มักถูกใส่ร้ายด้วยเรื่องไม่เป็นจริง
- ๖) ทำให้เกิดความลำบากมากหลายอย่าง

การเที่ยวไปตามตรอกซอกซอยในเวลากลางคืน เป็นสิ่งที่ไม่ควรประพฤติปฏิบัติ เพระผู้สร้างฐานะให้มั่นคง ไม่พิจารณาเวลาและทรัพย์สิ้นไปเสียเปล่าโดยไม่มีประโยชน์มีแต่โทษ อาจต้องเคราะห์ร้ายได้รับอันตรายจากโจรหรืออาจต้องถูกกล่าวหาว่าเป็นโจร สร้างความลำบากทั้งแก่ตนและคนรอบข้าง ให้ได้รับความทุกข์

๓. การเที่ยวดูมหรสพ มีโทษ ๖ อย่าง คือ

- ๑) มีการรำที่ไหน (ไปที่นั่น)
- ๒) มีการขับร้องที่ไหน (ไปที่นั่น)
- ๓) มีการประโคมที่ไหน (ไปที่นั่น)
- ๔) มีเสภาที่ไหน (ไปที่นั่น)
- ๕) มีการบรรเลงที่ไหน (ไปที่นั่น)
- ๖) มีเถิดเทิงที่ไหน (ไปที่นั่น)

ผู้ที่ชอบการเที่ยวดูมหรสพ ไม่ว่าจะเป็นการขับร้อง การดนตรี การละคร หรือการละเล่น เพื่อบันเทิงต่างๆ ย่อมจะต้องเฝ้าติดตามว่า จะมีการแสดงสิ่งเหล่านี้เมื่อไร ที่ไหน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นที่มาของความเพลิดเพลินหลงติด เป็นเหตุให้ต้องเสียทรัพย์โดยไม่จำเป็น ผู้ที่จะสร้างฐานะเพื่อความมั่นคงในชีวิต จึงควรพิจารณาด้วยปัญญาในการเลือกดูมหรสพ

๔. การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมีโทษ ๖ อย่าง คือ

- ๑) ผู้ชนะย่อมก่อเวร
- ๒) ผู้แพ้ย่อมเสียตายทรัพย์ที่เสียไป
- ๓) เสียทรัพย์ทันตาเห็น
- ๔) ถ้อยคำที่เป็นพยานในศาล ก็เชื่อถือไม่ได้

๕) ถูกมิตรอำมาตย์ดูหมิ่น

๖) ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย เพราะเห็นว่าชายผู้นี้เป็นนักเลงการพนันไม่สามารถจะเลี้ยงดูภรรยาได้

ผู้ที่หมกมุ่นในการพนัน ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่รักษาทรัพย์ เป็นผู้มีควมโลภ การพนันไม่ใช่วิธีการแสวงหาทรัพย์โดยชอบ เป็นวิธีของคนเขลา การพนันไม่เคยทำให้ใครมี ความมั่นคงในฐานะการเงิน แต่เป็นบ่อเกิดแห่งหนี้สิน เพราะการพนันมีแพ้มีชนะ เมื่อแพ้แล้วไม่มีทรัพย์สมบัติที่จะพนันต่อ ก็ต้องสร้างหนี้ สุดท้าย ก็จะเป็นผู้ที่ล้มเหลวในชีวิต ไม่สามารถสร้างฐานะให้กับตนเองและครอบครัว แม้ปรารถนาจะสร้างครอบครัวกับหญิงหรือชายใดอันเป็ นที่รัก ก็ไม่สามารถกระทำได้ ดังนั้น เมื่อ ทรัพย์สมบัติหมด เกียรติยศ ชื่อเสียง ย่อมหมดสิ้นไปด้วยเช่นกัน

๕. การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร มีโทษ ๖ อย่าง คือ

- ๑) เขามีนักเลงการพนันเป็นมิตรสหาย
- ๒) เขามีนักเลงเจ้าชู้เป็นมิตรสหาย
- ๓) เขามีนักเลงเหล้าเป็นมิตรสหาย
- ๔) เขามีคนหลอกลวงเป็นมิตรสหาย
- ๕) เขามีคนโกงเป็นมิตรสหาย
- ๖) เขามีโจรเป็นมิตรสหาย

การคบคนชั่วเป็นมิตร ย่อมทำให้เสียทรัพย์ สร้างความเดือดร้อนทั้งแก่ตนและครอบครัว เพราะคนชั่วย่อมมีมิตรสหายเป็นคนชั่วเช่นกัน และได้ชื่อว่า ไม่คบหากัลยาณมิตร การสร้างฐานะจึงไม่สามารถกระทำได้ เพราะคนชั่วหวังในทรัพย์สมบัติของตนจึงคบหา คนชั่วย่อมไม่มีความจริงใจ ดังนั้น การคบคนชั่วถือว่ามีโทษมากที่สุดของอบายมุขทั้ง ๖ ข้อ จึงต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในการคบมิตร

๖. การหมกมุ่นในความเกียจคร้านมีโทษ ๖ อย่าง คือ

- ๑) มักอ้างว่า ‘หนาวเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
- ๒) มักอ้างว่า ‘ร้อนเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
- ๓) มักอ้างว่า ‘เวลาเย็นเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
- ๔) มักอ้างว่า ‘เวลายังเข้าเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
- ๕) มักอ้างว่า ‘หิวเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
- ๖) มักอ้างว่า ‘กระหายเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน

เมื่อเขามากไปด้วยการอ้างเลิก ผัดเพี้ยนการงานอยู่อย่าง นี้ โภคะที่ยังไม่เกิด ก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความเสื่อมสิ้นไป^{๕๙}

ความเกียจคร้านจึงเป็นศัตรูของการทำความเพียร การจะสร้างฐานะเพื่อความมั่นคงในชีวิต ย่อมต้องอาศัยความเพียร มีความอดทน ขยันในการ ทำงาน ผู้ที่มีอุปนิสัยเกียจคร้านในการงานย่อ มมี ข้ออ้างเพื่อจะหลีกเลี่ยงในการทำงานเสมอ ดังนั้น โภคทรัพย์ย่อมไม่เกิดขึ้นกับผู้มีความเกียจคร้าน แต่ ที่ยังมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายก็ด้วยอาศัยบุญเก่าที่ได้กระทำไว้ หากเมื่อใดหมดบุญเก่าชีวิตจะต้องประสบ กับความลำบากเพราะความขัดสนความเกียจคร้านจึงเป็นศัตรูร้ายของความสำเร็จในทุกเรื่อง

^{๕๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗-๒๕๓/๒๐๒-๒๐๕.

จากที่กล่าวมาข้างต้น พระพุทธศาสนาได้สอนให้ละเว้น โดยไม่ให้เกี่ยวข้องกับกบฏมุขทั้ง ๖ ประการ คือ การเสพสุรา การเที่ยวเตร่ในเวลากลางคืน การเล่นการพนัน การดูหนังดูละคร การคบคนเป็นมิตร และความเกียจคร้าน ล้วนเป็น ช่องทางแห่งความเสื่อม ความพินาศย่อยยับแห่งโภคทรัพย์ และทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและบุคคลรอบข้าง อีกทั้งจะไม่ใช่ที่ ยอมรับในสังคมเลย เพราะไม่สามารถรักษาทรัพย์สมบัติ รวมทั้งบุคคลในครอบครัวก็ไม่สามารถเลี้ยงดูให้มีความสุขได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการ คบคนชั่วเป็นมิตร ย่อมสร้างความพินาศให้แก่ทรัพย์สมบัติได้ง่ายที่สุด เพราะมิตรชั่วย่อมไม่ปรารถนาดี และมักส่งเสริมสนับสนุนให้กระทำแต่ในทางแห่งความเสื่อมผู้มีปัญญาเท่านั้นที่ใช้สอยทรัพย์ด้วยความไม่ประมาท เห็นโทษของการใช้สอยในทางที่เป็นโทษคือ อบายมุข

ดังนั้น โทษของโภคทรัพย์ที่เกิดจากการใช้สอย ไม่ว่าจะเป็นการไม่ใช้สอยโภคทรัพย์ให้เกิดประโยชน์คือ มีความตระหนี่ทั้งแก่ตนและไม่แบ่งปันผู้อื่น หรือแม้การใช้สอยที่ฟุ่มเฟือยทำให้โภคทรัพย์ต้องเสียประโยชน์เกินความจำเป็นเพราะมีกามคุณเป็นเหตุ และการใช้สอยในทางที่เป็นโทษ หลงติดในอบายมุขล้วนเป็นเหตุให้ทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ต้องหมดสิ้นไปด้วยภัย คือ จากพระราชา ถูกโจรปล้น ไฟไหม้ ถูกน้ำพัดพาไป และอาจถูกทนายทนายผู้ไม่ปรารถนาดี แย่งชิง ยักยอกนำไปใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ผู้มีปัญญาจึงควรพิจารณาถึงความเหมาะสมก่อนการตัดสินใจใช้สอยทรัพย์ที่หามาได้โดยชอบ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งแก่ตนเองและบุคคลรอบข้าง ตลอดจนเพื่อเกื้อกูลแก่สังคมให้อยู่อย่างสงบสุข

๒.๕.๓ โทษที่เกิดจากกฏธรรมชาติ

ด้วยลักษณะและประโยชน์ของโภคทรัพย์ที่เป็น นุอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ให้ได้รับความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต ซึ่งโภคทรัพย์หรือทรัพย์สมบัติทั้งหลายในโลกนี้ ล้วนต้องตกอยู่ภายใต้กฎ พระไตรลักษณ์ เพราะเป็นทรัพย์ภายนอก เป็นวัตถุ ย่อมมีความไม่เที่ยง เปลี่ยนไปตามกาลเวลาด้วยเหตุต่างๆ นานา ประการ ดังในรัฐปาสูตร^{๖๐} ท่านพระรัฐปาสูตกล่าวว่า คาถาประพันธ์ถึงกฏธรรมชาติของโภคทรัพย์หรือทรัพย์สมบัติ ดังนี้

อาตมาเห็นผู้คนที่มียศในโลก ได้ทรัพย์เครื่องปลื้มใจแล้ว ไม่ยอมให้ (ใคร) เพราะความหลง ได้ทรัพย์แล้ว เก็บสะสมไว้ และปรารถนาากามคุณยิ่งๆ ขึ้นไปพระราชาทรงกดขี่ ช่างชิงแค้นแผ่นดิน ทรงครอบครองแผ่นดินซึ่งมีสมุทราครล้อมรอบตลอดสมุทราครฝั่งนี้ ยังไม่ทรงพอ ยังปรารถนา จะครอบครองสมุทราครฝั่งโน้นอีก ทั้งพระราชาและคนอื่นเป็นจำนวนมาก ยังไม่ปราศจากตัณหา ก็เข้าถึงความตาย ยังไม่เต็มตามที่ต้องการเลย ก็ละทิ้งร่างกายไปเพราะความอึดด้วยกามไม่มีในโลก หมูญาติพากันสยายผม คร่ำครวญถึงคนที่ตายนั้น และพูดว่า ‘ทำอย่างไรหนอ พวกญาติของเราทั้งหลายจึงจะไม่ตาย’ แต่นั่นก็น่าศพนั้น ซึ่งห่อผ้าไว้แล้วยกขึ้นสู่เชิงตะกอนแล้วช่วยกันเผาศพนั้น ถูกเขาใช้หลาวแทงเผออยู่ ละโภคทรัพย์ มีแต่ผ้าผืนเดียวเมื่อคนจะตาย ญาติ มิตร หรือสหายก็ช่วยไม่ได้ ทายาททั้งหลายก็ขนทรัพย์สมบัติของเขาไปส่วนสัตว์ที่ตายไปก็ย่อมไปตามกรรมเมื่อตายไป ทรัพย์ใด ๆ คือ บุตร ภรรยา ทรัพย์ ข้าวของ เงินทอง และแว่นแคว้นก็ติดตามไปไม่ได้ ทรัพย์ช่วยคนให้มีอายุยืนไม่ได้ ทั้งช่วยคนให้ละความแก่ก็ไม่ได้นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตนั้นว่าน้อยชั้ยไม่ยั่งยืน มีความแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดาทั้งคนมั่งมี และคนยากจนก็ย่อมประสบเช่นนั้น.”^{๖๑}

^{๖๐} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๓ - ๓๐๗/๓๔๔ - ๑๗๑.

^{๖๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๐๗/๓๖๔-๓๗๐.

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้อธิบายว่า ขึ้นชื่อว่าสมบัติในโลกนี้ย่อมงดงามอยู่ได้ชั่วเวลาที่วิบัติยังไม่ครอบงำ แต่ขึ้นชื่อว่าสมบัติจะถึงพ้นความวิบัติดำรงอยู่ได้หาไม่มี แม้พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงปกครองแผ่นดินทั้งสิ้น ทรงสละพระราชทรัพย์ตั้งร้อยโกฏิ ทรงเป็นผู้มี ความสุขในบั้นปลาย ถึงความเป็นใหญ่แห่งวัตถุเทียบได้เท่ากับผลมะขามป้อมครึ่งผลเท่านั้น แม้เมื่อพระองค์ทรงสิ้นบุญ ก็ต้องประสบกับความตาย เช่นกัน และไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นคนมีโรคหรือ ไม่มีโรค จะเป็นคนหนุ่มหรือคนสาวก็ต้องมีความแก่ และชีวิตทั้งหมด ก็มีความตายเป็นที่สุ ด จึงเป็นกฎธรรมชาติเป็นความจริงของชีวิต ดังที่พระพุทธเจ้าตรัส ดังนี้

ภูเขาใหญ่อันล้วนแล้วด้วยหินสูงจรดฟ้ากลีบดมาทั้ง ๔ ทิศโดยรอบ แม้นินใด ความแก่และความตายก็ฉนั้น ย่อมครอบงำสัตว์ทั้งหลาย คือพวกกษัตริย์ พวกพราหมณ์ พวกแพศย์ พุทธ พวกคนจันทรและพวกปุกกุสะ ไม่เว้นใครๆ ย่อมย้ายทั่วไปทั้งหมดเลย ณ ที่นั้น พื้นที่สำหรับพลช้างก็ไม่มี และใครๆ ไม่อาจชนะได้ด้วยมนต์หรือด้วยทรัพย์ วิบัติคือความตายเป็นที่สุ ดแห่งสมบัติคือ ชีวิต พระโยคาวจรเมื่อจะกำหนดถึงภาวะที่ชีวิตมีความตายเป็นที่สุ ดนั้น พึงระลึกถึง ความตายโดยอาการวิบัติแห่งสมบัติ ด้วยประการฉะนี้^{๖๒}

จากที่กล่าวแล้วข้างต้น ความหมายของ โภคทรัพย์ นอกจากจะหมายถึง ทรัพย์ภายนอก ที่นำมาซึ่งความปลื้มใจ ความยินดีที่ได้ครอบครองแล้ว ยังหมายถึงชีวิตที่ต้องวิบัติคือ ความตายที่ครอบงำติดตามอยู่ มีความแปรเปลี่ยน ไม่ยั่งยืน เป็นสัจธรรม เป็นกฎธรรมชาติที่ไม่ละเว้นใครๆ ไม่ว่าจะมั่งมีหรือยากจน จะเป็นชนชั้นใดก็ต้องตกอยู่ภายใต้อาณาของอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ซึ่งโภคทรัพย์หรือทรัพย์สมบัติ แม้จะมีจำนวนมาก ก็ไม่สามารถนำมาเป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยน กับความตายเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดตลอดไป ดังใจปรารถนา และไม่สามารถนำติดตัวไปพร้อมกับความตายได้เลย ต้องตายจากโภคทรัพย์ไปในที่สุด

๒.๖ สรุป

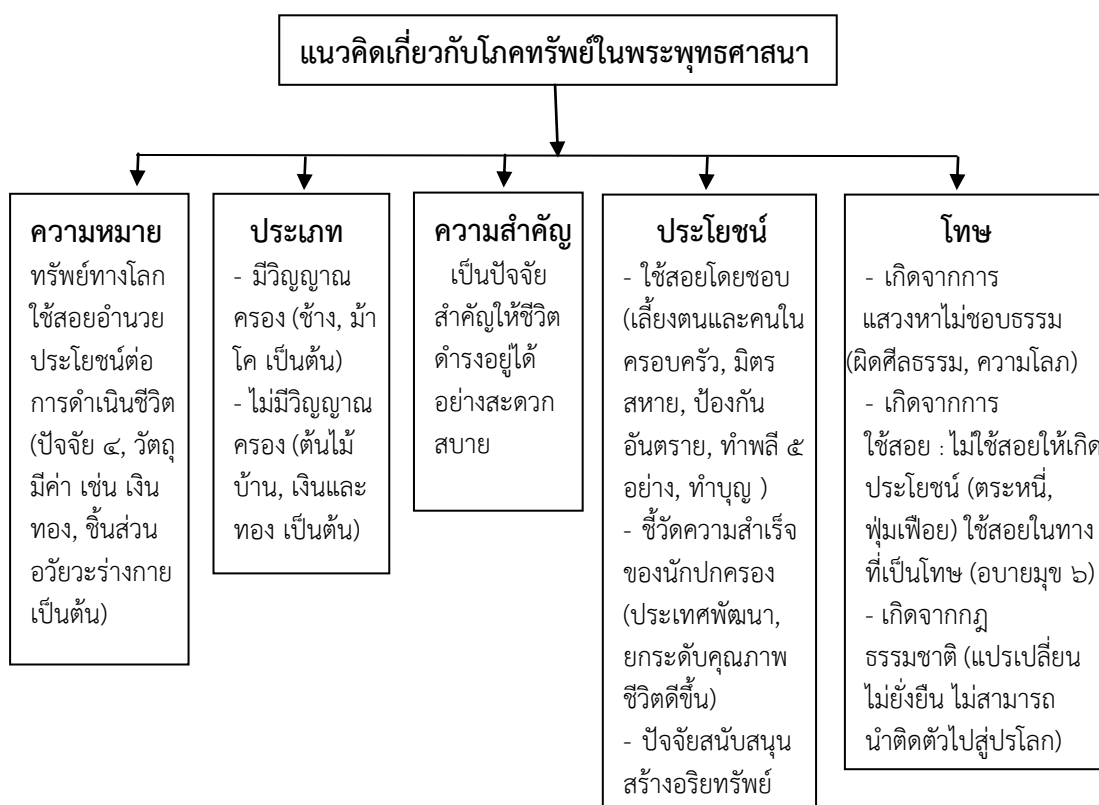
ความหมายของโภคทรัพย์ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ทรัพย์ภายนอก คือ ทรัพย์สมบัติหรือทรัพย์สิน เป็นสิ่งมีค่า เป็นวัตถุที่มีรูปร่าง สามารถจับต้องได้ เป็นโลกียทรัพย์ หรือทรัพย์ทางโลกที่มีไว้ใช้สอยอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตให้ เป็นไปอย่างสะดวกมี ๒ ประเภท ได้แก่ ทรัพย์ ที่มีวิญญาณครอง และทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณครอง อาจมีรูปร่าง หรือไม่มีรูปร่าง มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต หากขาดซึ่งทรัพย์สินหรือทรัพย์สมบัติแล้ว ชีวิตก็ดำรงอยู่ได้ด้วยความยากลำบาก โภคทรัพย์ จึงเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้ผู้ครอบครองมีความปีติ เอิบอิ่ม ยินดี ปลื้มใจ ดีใจว่า สามารถนำมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์โดยชอบทั้งแก่ตนและผู้อื่นให้ได้รับความสุขทั้งทางกายและทางใจอีกทั้งเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของนักปกครองและโภคทรัพย์ยังเป็นปัจจัยสนับสนุนในการสร้างอริยทรัพย์ คือ ทรัพย์ภายในจะส่งผลให้ได้เข้าถึงความสุขที่แท้จริงของชีวิต คือ พระนิพพาน ซึ่งเป็นทรัพย์อันประเสริฐยิ่งกว่าทรัพย์ใดๆ ทั้งยังช่วยกำกับการใช้สอยให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง ไม่สร้างความทุกข์ยากลำบากภายหลัง โภคทรัพย์ แม้จะมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต แต่ก็ มีโทษที่เกิดจากการแสวงหาโดยไม่ชอบธรรม แสวงหาด้วยการประพฤติดีศีลธรรม เบียดเบียนมนุษย์สัตว์อื่นให้เดือดร้อนทั้งด้วยกาย วาจา และใจ

^{๖๒} สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๔๐๐ - ๔๐๑.

เป็นการสร้างกรรมให้ได้รับความทุกข์ในภายหลัง (ทุคติภูมิ) หากแสวงหาประกอบด้วยความโลภสุดท้าย ผลที่ได้รับทำให้ต้องเสื่อมจากทรัพย์ โทษของโรค ทรัพย์ที่ไม่ใช้สอยให้เกิดประโยชน์ สุข คือ มีความตระหนี่ทั้งแก่ตนและไม่แบ่งปันผู้อื่น ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า เป็นโทษอย่างยิ่ง หรือแม้การใช้สอยที่ฟุ่มเฟือยทำให้โรคทรัพย์ต้องเสียประโยชน์เกินความจำเป็น เพราะมีกามคุณเป็นเหตุ และการใช้สอยในทางที่เป็นโทษ หลงติดในอบายมุข ล้วนเป็นเหตุให้ทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ต้องหมดสิ้นไป นำมาซึ่งความยากจนในที่สุด ที่สำคัญโทษของโรคทรัพย์ที่เกิดจากกฎธรรมชาติ ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เลย เพราะโรคทรัพย์หรือทรัพย์สมบัติทั้ง หลายในโลก ล้วนต้องตกอยู่ภายใต้กฎ พระไตรลักษณ์ ย่อมมีความไม่เที่ยง เปลี่ยนไปตามกาลเวลาด้วยเหตุต่างๆ นานาประการ

ดังนั้น โรคทรัพย์ หรือทรัพย์สมบัตินำมาซึ่งความปลื้มใจ ความยินดีให้แก่ผู้ครอบครอง แต่ด้วยกฎธรรมชาติที่ไม่ละเว้นแม้สิ่งมีชีวิตหรือวัตถุใด ๆ ที่ต้องมีความแปรเปลี่ยน ไม่ยั่งยืน เป็นสัจธรรมไม่ว่าจะมีหรือยากจน จะเป็นชนชั้นใด สุดท้าย ชีวิตซึ่งต้องมีวิบัติ คือ ความตาย ก็ต้องจากโรคทรัพย์เหล่านั้นไปในที่สุด ไม่สามารถนำติดตัวไปพร้อมกับความตายได้เลย

แนวคิดเกี่ยวกับโรคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา สรุปได้ดังแผนภาพที่ ๒ ดังนี้

แผนภาพที่ ๒ แสดงแนวคิดเกี่ยวกับโรคทรัพย์ในพระพุทธศาสนา

